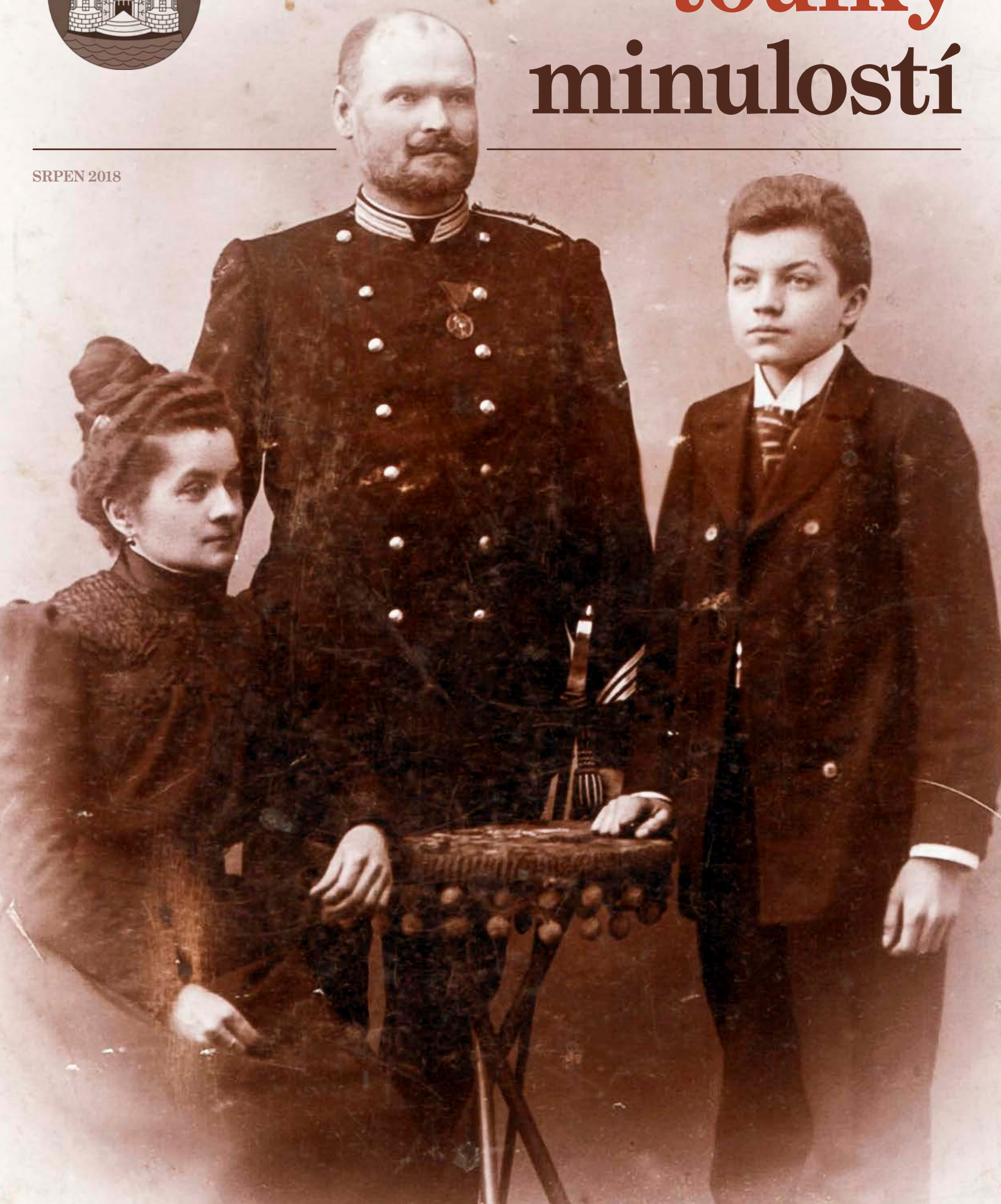

těšínské toulky minulostí

SRPEN 2018

Vážení občané, milí čtenáři, dostává se vám do rukou mimořádný sešit, který vedení města a redakční rada Těšínských listů připravily ke 100. výročí vzniku Československé republiky.

Toto vydání se ohlíží za některými událostmi v bohatém životě Českého Těšína, případně Těšína, ze kterého se před 98 lety oddělil, a jehož zrod je – jako u žádného jiného města – spojen s revolučním rozpadem Rakouska-Uherska na samém konci první světové války.

Na dvaatřiceti stránkách chceme přiblížit některé historické momenty města, upozornit na jeho zvláštní architekturu, připomenout společenské, kulturní i sportovní dění.

„Toulky těšínskou minulostí“ uzavírá pozvánka na četné akce, které město Český Těšín společně s Muzeem Těšínska připravily ke stému výročí vzniku samostatné republiky nebo je finančně podpořily. Mohu prozradit, že již nyní vedení města připravuje řadu zajímavých projektů ke sto letům existence Českého Těšína, který je jen o dva roky mladší než republika.

Ať tento útlý, příležitostně vydaný žurnál přispěje k poznání toho, kde „byl“ Český Těšín nejen v uplynulých 100 letech a co prožil. Ať pomůže budovat náš vztah k městu, hrdost na to, odkud pocházíme, a upevňovat naši občanskou spolidnost.

S úctou
DOROTA HAVLÍKOVÁ,
ŠÉFREDAKTORKA

Vznik Československa na Těšínsku

V letošním roce si připomínáme sté výročí vzniku Československé republiky. K jejímu vyhlášení došlo na sklonku první světové války v Praze 28. října 1918.

Vznikl stát, jehož území zahrnovalo nejen historické české korunní země, které jsou dnes územím České republiky, ale i Slovensko a Podkarpatskou Rus.

Podle sčítání lidu z roku 1930 v hranicích ČSR žilo celkem 14 729 536 obyvatel. Převládali Češi a Slováci (66,24 %), ale velký podíl připadal na Němce (22,53 %) a další národnostní menšiny – Maďary (4,89 %), Rusíny (3,86 %), Židy (1,39 %) a Poláky (0,68 %). Posledně jmenovaní žili především v československé části Těšínska.

Na zásluhy legionářů se stále zapomíná

Asi není třeba připomínat všechny události, které ke vzniku ČSR před sto lety vedly. Ale měli bychom si připomenout, že obrovskou zásluhu na tom měly desetitisíce československých legionářů, kteří po boku spojeneckých vojáků v letech první světové války bojovali proti centrálním mocnostem, Rakušanům a Němcům. Možná jste nikdy neslyšeli o tom, že z území Těšínska odešlo do československých legií několik stovek jeho obyvatel. Stálo by za to všechny připomenout a vyjmenovat. Ale seznam by byl opravdu dlouhý, vždyť jen z katastrofu města Těšína, v té době ještě nerozděleného státní hranicí, to bylo několik desítek obyvatel...

Když Československý národní výbor v Paříži v čele s Tomášem Garriguem Masarykem a Edvardem

Prevoz padlých vojáků s vojenskými počtami na hraničním přechodu mezi Polskem a Československem v Českém Těšíně v roce 1922.

FOTO | ARCHIV MUZEA TĚŠÍNSKA

Benešem vyjednával s Francií, Spojenými státy, Velkou Británií, Itálií a dalšími spojeneckými zeměmi podmínky, za kterých ČSR vznikne, naši diplomaté měli díky legionářům velmi výhodnou pozici. Všechny uvedené země nás považovaly za spojence, jehož vojáci se podíleli na porážce centrálních mocností. Nejenže souhlasily se vznikem ČSR, ale diplomaticky ji dokonce uznaly ještě dříve, než k vyhlášení republiky v Praze fakticky došlo.

Francie navíc diplomaticky potvrdila i územní rozsah budoucí ČSR – měla být složena z historických českých korunních zemí (Čechy, Morava a tzv. Rakouské Slezsko) a ze severní části Uher, dnešního Slovenska, k nimž přibyla ještě Podkarpatská Rus.

Brzy se ukázalo, že uskutečnit tento záměr nebude vůbec jednoduché. Národnostní složení obyvatelstva ČSR z roku 1930 odráží již poměrně konsolidovanou situaci z meziválečného období, zároveň však naznačuje vážné problémy, s nimiž se mladý československý stát musel vyrovnat záhy po svém vzniku. Převážná část Němců, Maďarů a Poláků, kteří žili v jeho hranicích, se totiž s vyhlášením a existencí ČSR smiřovala jen obtížně.

Dramatické události v českých korunních zemích

Maďari se odmítali vzdát Slovenska, kam proto putovaly československé vojenské jednotky s úkolem zajištění slovenského území pro výkon československé státní suverenity. Boje se protáhly až do léta roku 1919 a vyžádaly si nejméně 864 padlých, 2830 raněných a 1412 nemocných československých vojáků. Většinou byli z řad legionářů, protože právě jejich pluky, které se v té době vracely ze světa do vlasti, byly

nejlépe vyzbrojenými a vycvičenými jednotkami, které tehdy měla československá armáda k dispozici.

Neméně dramatické události se odehrály v českých korunních zemích. Nežili v nich jen Češi, ale i Němci, kteří převládali v řadě obcí zejména v pohraničí. V Liberci, Opavě a v dalších městech vyhlásili vlastní separátní státní útvary nezávislé na československé vládě. Také sem proto vysílala vláda jednotky československé armády. Poslední německý odpor v západní – opavské – části Rakouského Slezska ukončilo až vojenské obsazení Opavy 10. prosince 1918.

Jiné představy o poválečném uspořádání

Nejsložitější bylo ustavení státních hranic s Polskem, které tehdy usilovalo o připojení Těšínska a zároveň i částí Oravy a Spiše na severní slovenské hranici ke svému území. Ve východní – těšínské – části Rakouského Slezska vedle sebe žili Češi, Němci i Poláci. Podle posledního rakouského sčítání lidu z roku 1910 žilo na Těšínsku celkem 427 tisíc lidí. U 54,8 % z nich zaznamenalo sčítání užívání polského, u 27,1 % českého a u 18,1 % německého obcovacího jazyka. Nejen Němci, ale i Poláci měli zcela jiné představy o poválečném uspořádání této části Rakouského Slezska než Češi.

K eskalaci vývoje došlo 30. října 1918, jen dva dny po vzniku ČSR. Národně uvědomělí Poláci v Těšíně prohlásili, že přejímají moc nad územím Těšínska. Těšín a další důležitá místa v zemi záhy obsadili jednotkami polské armády a četnictva, ovládli úřady, soudy i nádraží a přistoupili k zavádění polské administrativy. Ostatní obyvatelé Těšínska – nejen Češi, ale také Němci, a s nimi dokonce i nemalá část polsky mluvícího

Těšínské Slezsko i Těšín dělí od roku 1920 státní hranice.

ILUSTRACE | MUZEUM TĚŠÍNSKA

obyvatelstva – však představy národně uvědomělých Poláků nesdíleli. To vedlo k velkému napětí.

Především se však s těmito představami neztotožňovala československá vláda. Těšínsko v té době nebylo polským územím. Nebylo ani územím nikoho, které by bylo možné připojit k tomu či onomu státu. Bylo prokazatelně součástí Rakouského Slezska, českou korunní zemí ve Slezsku, kterou československá vláda podle dřívějších diplomatických ujednání Československého národního výboru s vládami dohodových spojeneckých zemí považovala za součást ČSR. Zpočátku vnímala kroky polských národovců v Těšíně jen jako lokální aktivity místních politických vůdců. K takovým jevům docházelo také na Slovensku i v pohraničních oblastech českých korunních zemí. Když však tyto kroky schválila polská vláda, nejednalo se již o místní aktivity, ale zjevně o projev výkonu cizí státní moci na československém území s cílem ovládnout je cestou fait accompli, vytvořením hotové věci bez jednání polské a československé vlády.

Železnice byla tehdy strategickým cílem

Dne 23. ledna 1919 proto zahájila československá armáda obsazování Těšínska se stejným úkolem, jaký dostaly její jednotky dříve na Slovensku a v oblastech obývaných převážně Němci. Z vojenského hlediska byla akce velmi dobře připravena a provedena. Jejím strategickým cílem bylo především zajištění celého slezského úseku Košicko-bohumínské dráhy pro potřeby československého státu.

Československým vojákům se podařilo vytlačit jednotky polské armády a polského četnictva z většiny území Těšínska během několika dnů. Těšín opustili Poláci bez boje, ale ke střetům s řadou obětí na obou stranách došlo např. v okolí Orlové a Karviné. Podobně jako na Slovensku i na Těšínsku umírali především legionáři vracející se z italské a francouzské fronty. Jednalo se o 53 padlých a 92 raněných československých vojáků. Jejich oběti však nebyly marné – dopad československé vojenské akce byl totiž dalekosáhlý.

Zastavení vojenských operací a příměří z 3. února

Informace o dramatických událostech na Těšínsku se rychle donesly vrchnímu spojeneckému velení v Paříži, které 30. ledna 1919 přikázalo oběma stranám okamžité zastavení všech vojenských operací. Příměří mezi nimi bylo podepsáno 3. února 1919. Důležitější však bylo, že problémem Těšínska, Oravy a Spiše se co-

Státní symboly Československé republiky.

FOTO | ARCHIV MUZEA TĚŠÍNSKA

nečně dostal na pořad jednání právě probíhající poválečné mírové konference v Paříži. Protože polská vláda se své představy o připojení těchto pohraničních území k polskému území nevzdávala, z hlediska mezinárodního práva na ně konference pohlížela jako na tzv. sporná území. Do Těšína vyslala zvláštní spojeneckou komisi, doprovázenou mezinárodními vojenskými jednotkami k zajištění klidu a pořádku. Přilíší se jim to ale nedařilo. Vojáků bylo málo, připravované lidové hlasování se nikdy nepodařilo uskutečnit a termín ukončení územního sporu se stále oddaloval.

Prohlášení v Spa a konference v Paříži

K rozhodnutí došlo až poté, co jak československá, tak polská vláda podepsaly 10. července 1920 v bel-

gickém letovisku Spa prohlášení, že budou akceptovat mezinárodní arbitrážní řešení. Mírová konference následně 28. července 1920 v Paříži rozhodla, že Těšínsko a s ním i slovenská pohraniční území na Oravě a na Spiši budou rozděleny mezi ČSR a Polsko. ČSR bylo přiznáno 1305 km² z území původně jednotného Těšínska, Polské republice 1005 km². Rozdělen byl i Těšín, protože nová státní hranice probíhala ve městě tokem řeky Olše. Pravo- a levo- a střední městské centrum bylo přiznáno Polsku, levo- a střední předměstí s nádražím Košicko-bohumínské dráhy ČSR.

Na náměstí v Těšíně bylo rozhodnutí pařížské mírové konference slavnostně oznámeno mezinárodní spojeneckou komisí 10. srpna 1920. Téhož dne komise předala sprá-

vu nad přiznanými částmi Těšína i celého Těšínska československým resp. polským úřadům. Slavnostně byly staženy vlajky spojeneckých zemí a komise i mezinárodní vojenské jednotky město opustily. Obdobně tomu bylo 10. srpna 1920 i na Oravě a na Spiši. Následovalo vytyčování československo-polské státní hranice v terénu – od Podkarpatské Rusi přes Slovensko až po ústí Olše do Odry u Bohumína u nás na Těšínsku, kde se polská hranice tehdy stýkala s hranicí německou.

Zrodilo se nové samostatné město

Ačkoliv správa nad přiznanými částmi území byla předána 10. srpna 1920, je to datum pařížského rozhodnutí z 28. července 1920, které je historiky považováno za den, v němž došlo ke změně státní hranice a kdy se také zrodilo nové samostatné město, jež dostalo název Český Těšín. V období mezi dvěma světovými válkami v něm probíhal nebyvalý stavební ruch. Město v té době získalo vlastní náměstí, budovy radnice, kostelů, škol, úřadů i soudů a také novou poštu, nemocnici a okresní úřad. Většina těchto budov slouží dodnes.

Český Těšín je tedy doslova dítětem Československé republiky. Jestliže si ale v letošním roce připomínáme sto let od jejího vyhlášení, měli bychom vědět, k jakým dramatickým událostem v letech 1918 a 1919 na Těšínsku došlo, kolik obětí, zejména z řad legionářů, si vyžádaly, proč jsou Těšín, Těšínsko a s ním také Orava a Spiš rozděleny státní hranicí a proč si sté výročí svého zrodu město Český Těšín připomene až 28. července 2020.

**ZBYŠEK ONDŘEKA,
ŘEDITEL MUZEA TĚŠÍNSKA**

Nástup mezinárodních jednotek vyslaných do Těšína pařížskou mírovou konferencí. Na snímku francouzská rota. V pozadí dům, v němž v té době sídlila těšínská pobočka České banky Union a firma Eduarda Prchalý (4. 2. 1920).

FOTO | ARCHIV MUZEA TĚŠÍNSKA

Dohoda o dočasném rozdělení Těšínska (5. listopadu 1918)

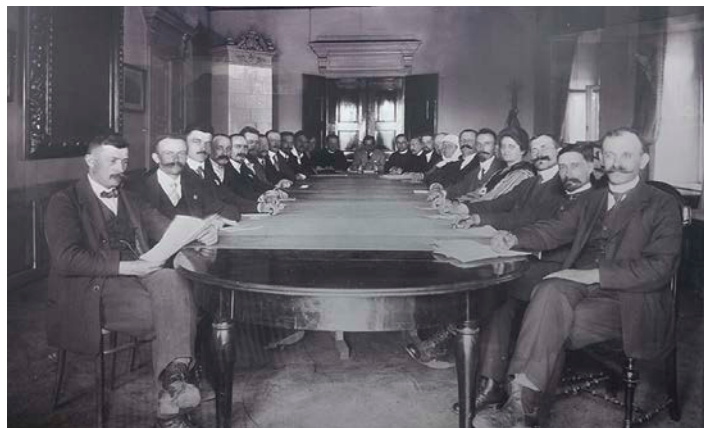
K pozapomenutým historickým událostem, jež se odehrávaly před 100 lety na území Těšínska, nepochybně patří i pokus o dosažení kompromisního řešení v otázce rozdělení zdejší správy po rozpadu Rakousko-Uherska.

V nově vzniklém sporu (o východní část již v této chvíli bývalého Rakouského Slezska) se tehdy střetly zájmy a představy jak zdejších Čechů a Poláků (Němci, Židé či Slezané byli z různých důvodů upozaděni), tak i dvou nástupnických států, tedy Československa a Polska. Jako první aktéři zasáhli místní činitelé. S cílem zabránit na obou stranách násilnostem a případným potyčkám se sešli již 2. listopadu 1918 v Orlové zástupci československého Zemského národního výboru pro Slezsko a polské Národní rady Těšínského knížectví. Tato jednání probíhala

celkem úspěšně, a tak o pouhé tři dny později mohlo dojít k podepsání úmluvy o dočasném rozdělení správy na Těšínsku právě mezi tyto dva regionální politické subjekty.

Prozatímní hranici představovala Košicko-bohumínská dráha, jež byla společně spravována. Zatímco ve frýdeckém okrese převzal pravomoc Zemský národní výbor pro Slezsko, v okresech těšínském a bílském obdobně postupovala Národní rada Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego). Jak se mělo později ukázat, byl to však teprve začátek poměrně dlouhého mezinárodního sporu o státní příslušnost Těšínska, resp. způsobu jeho rozdělení mezi Československo a Polsko po první světové válce.

Konfliktní řešení tak nevyhnutelně přineslo další (po hrůzách války) nemalé lidské oběti. Podoba nové střední Evropy se v této době

Národní rada Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego).

SCAN | ARCHIV MUZEA ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

začala nadobro formovat, přičemž se záhy ukázalo, že princip sebeurčení národů je nezřídka jen velmi těžko proveditelný v praxi, ale zejména pak že je často neslučitelný s příslušnými národními zájmy.

I proto kompromisní řešení v otázce hranic bývalo před sto lety rovněž ve středoevropském prostoru velmi vzácné a pouze dočasné.

**ROMAN BARON, HISTORICKÝ
ÚSTAV ČESKÉ AKADEMIE VĚD**

Henri Adell Trouk, malíř a houslista, člověk Belle Epoque

Henri Adell Trouk (asi 1855-1934), nadaný malíř a hudebník, je jednou z významných osobností kultury a umění, které část svého života spojily s Těšínem. Sám z Těšínska nepocházel a na sklonku života region opustil, přesto patří k lidem, kteří si naši pozornost zaslouží.

Narodil se ve Vídni, patrně v rodině vojenského lékaře. Dostalo se mu kvalitního uměleckého vzdělání jak u mistrů hudebních, tak malířských. Studia ho po Vídni a Berlíně zavedla do Paříže. Ve městě strávil 16 let a natolik se sžil s francouzskou kulturou a jazykem, že byl později v Těšíně nazýván přízviskem Pařížan. Také si změnil své německé jméno Heinrich na Henri a začal užívat druhé jméno Adell.

Z Paříže přesídlil zpět do Vídně, kde na čas vedl malířskou školu a hudební kurzy, zároveň ale vždy na dlouhé měsíce vyrážel do různých

zemí. Působil tak v Německu, Skandinávii, Holandsku, Velké Británii a dvakrát dokonce v Americe.

V roce 1910 se Henri Trouk, nejspíše díky své druhé manželce Olze von Bock, příslušnici slezského šlechtického rodu, objevuje v Těšíně. Manželé zakoupili vilu na nábřeží Olše, jejímž autorem byl slavný těšínský stavitel Kametz. Trouk svůj nový dům pojmenoval Mon Repos, což francouzsky znamená „můj odpočinek“. Vila v Českém Těšíně dodnes stojí, byť není oproti honosnému stavu začátku 20. století k poznání. Jedná se o sídlo Policie ČR na nábřeží Míru, jež dnes nese podobu vtisknutou necitlivou přestavbou z 60. let minulého století. Trouk zde otevřel malířskou a hudební školu. Místní noviny kladně kvitovaly jeho světoběžnické zkušenosti, lehký, francouzský styl kresby a vysokou úroveň

Portrét císaře namalovaný Troukem je dodnes velmi často reprodukován.

FOTO | Z FONDU MUZEA ŚC

maleb. Muzeum Śląska Cieszyńskiego má ve svých sbírkách mimořádně kvalitní Troukův obraz Františka Josefa I. z roku 1913, který se dočkal četných reprodukcí.

Těšínský Paganini hrál před 195 lety císaři

Velký úspěch Trouk slavil se svou houslovou školou. Zájem o ni byl značný a tisk často skloňoval vysokou úroveň koncertů Troukových žáků. Senzací bylo vystoupení šestiletého žáka Maxe Rostala (1906-1991), jehož veliké nadání Trouk dobře rozpoznal a rozvíjel. Rostal pak v roce 1913 vystoupil ve Vídni před samotným císařem a třebaže v Těšíně žil jen jako dítě, proslavil se později ve světě hudby jako „těšínský Paganini“.

Houstnoucí napětí na Těšínsku po roce 1918 Trouk špatně snášel. Jako vážený občan, plynule hovořící francouz-

sky, byl intenzivně v kontaktu se členy dohodových delegací, které se snažily těšínskou situaci řešit. Francouzský hrabě Manneville, předseda Mezinárodní plebiscitní komise, dokonce načas pobýval jako nájemník přímo ve vile Troukových. Když došlo k rozdělení Těšínska, opouští Henri Trouk v roce 1920 město a nakonec i Evropu a přesídluje do USA, kde v roce 1934 umírá.

Velká osobnost nádherné Belle Epoque

Henri Adell Trouk je osobností, která je v dějinách Těšínska ztělesněním ducha tzv. Krásné epochy Evropy těsně před první světovou válkou. To, že žil a tvořil nejen ve Vídni, Paříži a dalších evropských metropolích, ale i v Těšíně, svědčí o kosmopolitní atmosféře města přelomu století. Symbolické je, že když tato éra končí, Trouk, jako člověk starých časů, město opouští.

Příznačný je i osud jeho díla na Těšínsku. Kromě zmiňovaného portrétu císaře je tu dochováno jen pár drobnějších obrazů. Část svých maleb daroval, spolu se svou obsáhlou sbírkou starožitností, městu Český Těšín pro založení městského muzea. Tato sbírka ovšem vzala za své během okupace v době druhé světové války. Nakonec i vila Mon Repos, jež byla načas srdcem umění v Těšíně, je k nepoznání proměněná. Naštěstí alespoň vzpomínka na těšínského Pařížana v posledních letech znovu ožívá.

**PETR ZAJÍČEK,
MUZEUM TĚŠÍNSKA**

Vila Mon Repos v dobách největší slávy, výřez z pohlednice z roku 1902.

SCAN | SBÍRKA CZESŁAWA KRAINY

Zdravotnická škola zanikla před 40 lety. Letos se vrací

Před více než čtyřiceti lety byla zrušena v Českém Těšíně rozhodnutím centrálních orgánů zdravotnická škola, která fungovala ve Frýdecké ulici. Od roku 1945 zde získala vzdělání více než tisícovka dívek v oboru dětská a všeobecná sestra.

„Byla to škola s nádhernou rodinnou atmosférou, na kterou ráda vzpomínám a dodnes se s děvčaty scházíme v jednotlivých ročnících, i když nás rychle ubývá, což je velmi smutné. V každém ročníku byly dvě třídy podle specializace a mnoho spolužaček bylo přespolečných, z Jablunkovska, nejvíce jich snad dojíždělo z Havířovska. Tehdy ještě neexistovala zdravotnická škola v Karviné, ale pouze v Orlové,“ říká Marta Pukowská-Obluková, kterou mnohé ženy pamatují jako zdravotní sestru na gynekologickém středisku na poliklinice. Paní Obluková, která si později v Olomouci doplnila ještě nástavbové studium pro porodní asistentky, také po dlouhá léta docházela za rodičkami, které doma kontrolovala, jak se jim a dítěti daří po porodu.

Podle jejího sdělení byly v druhém patře školní budovy také tři pokoje využívané jako internát pro studentky, které dojížděly až z Morávky a dalších vzdálenějších obcí. Byly zde i učebny odborného výcviku.

„Ten předmět vedly instruktorky Marie Sikorová, Veronika Sýkorová a paní Bialková, manželka doktora Bialka. Dlouholetým ředitelem školy, až do jejího konce, byl latinář, pan Štikar. Odborné předměty vyučovali lékaři z českotěšínské nemocnice, kde jsme také měly praxi. Například paní doktorka Dobešová, manželka primáře zdejší interny, nebo primář chirurgie Matys. Ten do nás nalil takové vědomosti, že je dodnes odříkávám z paměti. Vzpomínám mile i na pana školníka Kuboně, vařila

nám jeho manželka,“ doplňuje paní Obluková.

Češtinu ve škole vyučoval pan Novotný, matematiku pan Štěpán (pamětníci si pamatují jistě na jeho otce, provozovatele místní pohřební služby). Paní Naděžda Rucká dojížděla z Třince vyučovat ruštinu. „Přestože zde panovala opravdu rodinná atmosféra, sbor vyžadoval perfektní znalosti a přípravu, žádné úlevy nebyly. Svědčí o tom fakt, že do třídy v prvním ročníku nastupovalo obvykle kolem 32 studentek, ale maturitní vysvědčení si přebíralo 18 až 20 absolventek,“ vzpomíná Obluková.

Na Těšínsku byly dvě školy

Po válce vznikly na Těšínsku dvě školy pro střední zdravotnický personál. Z veřejné školy pro ženskou povolání v Orlové byla na podzim roku 1945 zřízena škola pro budoucí zdravotní sestry. Současně v Českém Těšíně byl pro potřeby nové vzdělávací instituce pro sektor zdravotnictví adaptován objekt bývalé Oblastní školy pro ženskou povolání. (Budovu u křižovatky ulic Frýdecké a Divadelní v roce 1933 postavila podle Czesława Krainy firma Václava Nekvasila podle projektu architekta Vaníčka.)

Zprvu se budoucí zdravotní sestry vzdělávaly v tříletém oboru. Rozhodnutím ministerstva školství byly školy od 1. 9. 1949 reorganizovány na vyšší sociálně zdravotní školu čtyřletého typu a v Orlové byla otevřena i třída s polským jazykem vyučovacím. V roce 1960 společně s novým školským zákonem školy změnily název na Střední zdravotnická škola. Ze starých fotografií je zřejmé, že po tomto období byl název Vyšší sociálně-zdravotní škola na českotěšínské budově částečně osekán a na fasádě zůstala pouze dvě poslední slova – „zdravotnická škola“.

Orlovská škola musela začátkem 60. let řešit neudržitelný stav své

Budova zdravotní školy na konci 50. let minulého století.

FOTO | SBÍRKA AUTORKY

nádherné budovy, která byla poddolována, a tamní studentky se stěhují do náhradního objektu v Karviné-Dolech, do bývalé školy pro dívky. Mezitím byla zahájena výstavba nové budovy pro SZŠ v Karviné. Ta byla otevřena 1. srpna 1976, v následujícím roce byla zrušena českotěšínská zdravotnická škola a všechny ročníky byly postupně převedeny do Karviné. Od té doby

byla na území Těšínského Slezska pouze jedna střední zdravotnická škola.

To se se školním rokem 2018/2019 změnilo - v Českém Těšíně, ve Svibici, otevírá v prvním ročníku dvě třídy společnost Agel, největší soukromý poskytovatel zdravotní péče ve střední Evropě, který mimo jiné v okolí provozuje českotěšínskou nemocnici nebo Nemocnici Podlesí. (DH)

Máme novou střední školu!

Před 41 lety zmizela ze vzdělávací mapy Českého Těšína významná škola, jejíž některé absolventky ještě ve svém oboru pracují. Vyšší sociálně-zdravotní škola sídlila ve Frýdecké ulici a vzdělání zde získaly mnohé skvělé zdravotní sestry, se kterými jsem měla v minulosti tu čest i pracovat.

Zrušení školy a její přestěhování do Karviné bylo dalším krokem centrálních orgánů na okleštění a snížení významu Českého Těšína, který byl až do roku 1960 okresním městem. Komunistická vláda se tak obávala jiného, národnostně odlišného a odbojného okresu, že se rozhodla historicky, kulturně i nářečně jednotný region zrušit a rozbít. Proto v roce 1960 vznikl okres Karviná, druhý nejmenší v kraji. V Karviné zdravotní škola nebyla, ta byla založena hned po válce v Orlové a Českém Těšíně. Ta naše nám byla po 22 letech existence úřední mocí odebrána a přestěhována do Karviné, kam již dříve přešla škola orlovská.

Dívky z celého Těšínska, až z Mostů u Jablunkova, musely od té doby dojíždět až do Karviné.

Letos – 1. září – se to konečně mění. Těší nás, že společnost Agel si pro svou soukromou zdravotní školu z měst, která hned po Ostravě přicházela v úvahu, vybrala právě to naše. Mám radost z podmínek, které se pro vzdělávání středního zdravotnického personálu podařilo vytvořit, i velkého zájmu studentů. Stejně tak ze skutečnosti, že dívky a chlapci již nebudou muset dojíždět a společnost Agel jim nabízí nabytí zkušeností na svých špičkových pracovištích stejně jako dobrou práci po získání diplomu. Věřím, že studium doma zde také pomůže udržet mladé lidi.

Po krátkém období, kdy kraj rozhodl o sloučení nejstarší střední školy v regionu – školy zemědělské – s hotelovou a obchodně-podnikatelskou, mají opět naši mladí lidé na výběr z pěti středních škol. Všem žákům přeji, aby studium v Českém Těšíně bylo pro ně nejkrásnějším a nezapomenutelným obdobím života i aby pro ně znamenalo odrazový můstek k další kariéře a spokojenému, plnohodnotnému životu.

**GABRIELA HŘEBAČKOVÁ,
MÍSTOSTAROSTKA**

Pedagogové školy. Zleva sedící: ředitel Štikar, Marie Sikorová – odborný výcvik, Naděžda Rucká – ruština, Anna Válková – tělocvik, prof. Štěpán – matematika.

FOTO | ARCHIV MARTY OBLUKOVÉ

Budova českotěšínské radnice má 90 let, sloužila i jako šatlava nebo knihovna

Radnice v Českém Těšíně v době německé okupace.

Konference v belgickém letovisku Spa, konaná dne 28. července 1920, přinesla nejenom rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko, ale také samotného města Těšín. Na jeho předměstí vznikl Český Těšín, nové samostatné město, které kromě železničního nádraží, plynárny a školy postrádalo veškerou potřebnou infrastrukturu.

K jejímu vybudování poskytla československá vláda v roce 1922 jednorázovou bezúročnou půjčku ve výši 15 milionů korun. Vedení města dalo ovšem přednost jiným veřejným objektům, především stavbě hřbitova, škol či obytných domů, a realizace jednoho z hlavních atributů města – radnice – se ocitla téměř na konci seznamu.

Jednání rady za kulečnickým stolem

Správa města, ať už prozatímní komise v čele s vládním komisařem, či později volené městské zastupitelstvo se starostou Josefem Koždoněm, byla nucena zpočátku využívat ke svému úřadování provizorních prostor. Nejprve sídlila v bývalé výčepní místnosti hotelu U Bobka (dnešní Slavoj), kde zasedala za kulečnickým stolem. Později se přestěhovala do prvního patra domu č. 32 na Saské kupě (dnešní ČSOB), který sdílela společně s hostincem, obchodem s kožešinami, lékárnou a úřadovnou městské

policie. Nemovitost byla ovšem určena k demolici, a proto se myšlenka samostatné městské administrativní budovy stala opět velmi aktuální.

Soutěž je pro regionální architektky

Pozemky pro výstavbu radnice a náměstí získalo město od rodiny Tetlových v prostoru mezi hlavní třídou a nádražím. Zbývalo vyřešit architektonickou podobu no-

vého symbolu města. Tuto otázku měla rozhodnout soutěž vyhlášená v květnu 1924. Její účastníky ovšem limitovala zásadní omezení. Tvůrci museli být československé národnosti, trvale usazení na území Moravy a Slezska, čímž byli již předem vyloučeni významní pražští architekti. Neméně omezující faktor představovala finanční stránka. Státní půjčka byla již téměř vyčer-

pána a město hledalo, pokud možno, úspornější řešení.

Z 18 došlých návrhů vybrala ve dnech 25. až 26. srpna 1924 porota ve složení ministerský rada Robert Režný, starosta Českého Těšína Josef Koždoň, architekt Heinrich Fanta z Brna, architekt Robert Vítek z Opavy, inženýr Adolf Miller z Opavy, inženýr Jaroslav Volenec z Opavy a představitel stavebního

Nástěnná malba Těšína v 18. století v interiéru radnice.

úřadu v Českém Těšíně inženýr Jan Boháč čtyři vítězná řešení. Patřily mezi ně projekty Františka Václavka a Eduarda Göttlichera z Brna (heslo Y), Viléma Richtra z Moravské Ostravy - Přívozu (heslo Olša), Antonína Wicherka z Českého Těšína (heslo Metropolis) a Antona Köstlera a Eugena Kocha z Krnova (heslo Wahrzeichen), s nimiž se mezi 15. a 19. zářím 1924 mohla v sále hotelu U Bobka seznámit i veřejnost. Ačkoliv stanovené pořadí nahrávalo realizaci návrhu dvojice F. Václavek a E. Göttlicher, vyhlášovatel soutěže vyjádřil pochybnosti a vypsal druhé kolo. Porota opět zasedla dne 3. února 1925 a vybrala projekt s heslem Braň se, jehož autorem byl architekt Vilém Richter.

Zbytečně luxusní budova radnice?

Bez průtahů se neobešla ani samotná realizace projektu. Výběrové řízení na stavební a další související práce získala firma Eugena Fuldy. Někteří čeští zastupitelé ovšem v této souvislosti hovořili o „zbytečně luxusní radnici“ a společně s polskými zástupci podali protest proti zadání zakázky Fuldovi u Zemské správní komise pro Slezsko v Opavě. Jejich stížnost ovšem byla v srpnu 1927 zamítnuta jakožto neodůvodněná.

Samotné stavební práce započaly na jaře 1928, o rok později se finalizovalo s dokončením vnitřních prostor. Dne 14. dubna 1929 proběhla slavnost při příležitosti otevření radnice, která započala zasedáním zastupitelstva a hostů, proslovy a následně zasláním pozdravného telegramu prezidentovi T. G. Masarykovi. Na závěr se nové prostory zpřístupnily k prohlídce veřejnosti.

Ve čtyřech podlažích se nacházel policejní úřad se šatlavami, místností pro první pomoc, přihlašovací úřad, správa hřbitova, zprostředkovatelna práce, poradna matek, byt správce budovy, městská spořitelna, česká, německá a polská knihovna s čítárnou, kancelář starosty, sekre-

Fotografie kanceláře starosty ze 40. let 20. století.

Budova radnice, naproti chalupě Jany Tetlové. Začátek 30. let 20. století.

Restaurace U Bobka, první místo jednání vedení nového města.

tariát, stavební úřad, zasedací síň městské rady a síň pro zastupitelstvo a další prostory potřebné pro chod a správu města. Ve třetím poschodí byla vyčleněna také jedna místnost pro muzeum. Dispozičním řešením radnice připomínala tradici veřejných staveb v 19. století a svým pojetím se lišila od jiných moderních administrativních budov.

Náklady nakonec stouply na dvojnásobek

Náklady na stavbu radnice se z plánované sumy 1 049 544 korun navýšily na konečných 2 633 800 korun.

Prostor náměstí, kterému radnice dominovala, mohl být definitivně upraven až ve třicátých letech 20. století. Až do roku 1932 totiž naproti radnice stále stál výmonek Jany Tetlové, který byl zbořen až po její smrti. V roce 1933 bylo následně celé náměstí vydlážděno za 250 000 korun.

V období druhé světové války byla radnice spojena s obchodní školou a došlo k opravě interiéru. Prostor naproti schodišti ozdobila velká nástěnná malba Těšína na konci 18. století od Ludwiga Palmeho.

LENKA NOVÁKOVÁ

FOTO | SBÍRKA MUZEA TĚŠÍNSKA

Rodinný portrét aneb Dějiny těšínských fotoateliérů

Do Těšína přišla fotografie v roce 1852 a až do 2. světové války působilo v obou částech města více než padesát fotografů a fotoateliérů. Práce nejlepších těšínských autorů jsou v mnoha soukromých i muzejních sbírkách, dokonce i v zahraničí.

Největší rozkvět se pojí s dobou zlevňování technologie a zdejší vojenskou posádkou. Vojáči chtěli posílat své podobanky rodině i milým, zvčnit se chtěla také šlechta, měšťané i obyvatelé okolních vesnic.

První potulný daguerrotypista

Historie těšínské fotografie začíná v roce 1852 s krátkým působením ve městě nad Olzou pražského daguerrotypisty Josefa Wilhelma Weniigera. Daguerrotypie byla první svého druhu, během krátké doby se rozšířila po celém světě a stala se velkou módou.

Měla však řadu nevýhod: byla drahá a technicky velmi náročná. Neumožňovala kopírování, každý obrázek byl originál. Dlouhá doba expozice byla velmi nepohodlná, zobrazované osoby se po celou dobu expozice nesměly hnout, dokonce ani mrknout. Používaly se proto různé držáky hlav, rukou i nohou. Nejvzácnější snímek v Česku byl letos zapsán na seznam UNESCO. Takzvaná Kynžvartská daguerrotypie je jednou z nejzachovalejších a nejstarších fotografií vytvořených vynálezem této techniky Louisem J. M. Daguerrem. Snímek světového významu lze dnes

vidět ve vitrině s ochrannou atmosférou v Národním technickém muzeu. Také Muzeum Těšínského Slezska v Těšíně má ve svých sbírkách několik portrétních daguerrotypií.

Později se začaly objevovat další techniky, které dovolovaly vytvořit z jediného negativu neomezené množství kopií, a návštěva fotografa se stala dostupnější.

Jako houby po dešti

Prvním stálým živnostníkem v oboru ateliérové fotografie v Těšíně se stal v roce 1860 fotograf Paul Cherny. Po něm převzal řemeslo Gregor Bialoruski a hned se objevila konkurence: Germann a Goldmann. K roku 1866 se datuje zahájení živnosti bratrů Goldmannů, kteří prosluli mimo jiné snímky ukazujícími unikátní panoramata Těšína.

Jeden z nejznámějších těšínských fotografů Richard Jastrzembski začal svou kariéru na ulici Mennicza v roce 1861, v roce 1870 zde otevírá živnost další významný těšínský umělec v oboru ateliérové fotografie Heinrich Jandaurek (ul. Głęboka č. 60, později 56). Jandaurek se pyšnil titulem „Císařsko-královský dvorní fotograf“, „Komorní dodavatel arciknížete Evžena“. Za své práce, které jsou zastoupeny mimo jiné v Moravské galerii, Muzeu umění v Łodzi a v mnoha dalších soukromých i státních sbírkách i v zahraničí, získal uznání v podobě četných medailí a cen z profesních výstav.

Střed dění ve městě

„Fotografické ateliéry, nejen na Těšínsku, byly významnými dominantami města. Právě před jejich výlohami se často zastavovali kolemjdoucí. Prohlíželi si vystavené reprezentativní portréty významných občanů, kteří byli zákazníci podniků. Zvyšovalo to prestiž firmy a bylo to důkazem jejího renomé. Ve výloze bylo možno si prohlédnout fotografie jak hezkých a fotogenických těšínských slečen, tak i reportážní fotografie z různých akcí a slavností (ty bylo možno zakoupit v podniku),“ napsal Jaroslav Kocián ve své magisterské práci Počátky fotografie na Těšínsku vedené v Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě.

Dalšími ceněnými portrétisty byli Wilhelm Pateisky, který zde působil nejméně od roku 1894, nebo Jozef Raszka.

Rodinný portrét v podání Heinricha Jandaureka.

Ateliérová fotografie mladého páru. Ateliér Pietzner.

Pan Kubín zvčněný v ateliéru Benno Heybacha na ulici Szersznika 5.

Richard Jastrzembski, portrét mladé dámy.

„Jedním z nejvýznamnějších míst bylo objekt na ulici Mennicza 28 (dříve Deutschegasse). Když projdeme starobyrou síní budovy, nalezneme na zadní straně budovy malý domek. Po adaptaci stáji a přístřešků pro povozy zde našel místo ateliér a fotografická pracovna. Umístění v centru bylo bezpochyby velmi atraktivní, na druhé straně komorní klima vytvářelo výtečné místo pro fotografické seance. Není tedy divu, že byl velmi oblíben nejen u klientely, ale také u profesionálů. Majiteli v letech 1902-1930 byli postupně: Wilhelm Pateisky, Simon Mückenbrunn, později Pateisky & Mückenbrunn, Erwin Jandaurek,“ píše Jaroslav Kocián.

Naopak brána na ulici Szersznika 5 podle něj vedla kdysi k nevelkému pavilonku, ve kterém se nacházel fotografický ateliér. „Zde byly v letech 1898-1948 pořizovány portréty, svatební fotografie a snímky na doklady. Podnik, bez ohledu na měnící se firmy, poskytoval služby na dobré úrovni. Majiteli byli postupně: F. H. Richter, A. J. Richter, Benno Heybach. Objekt byl rozebrán v roce 1987,“ doplňuje Jaroslav Kocián.

Naopak sídlo podniku Fotografická dílna Carla Franze Jastrzembského (jen shoda jmen s R. Jastrzembským)

působila nejméně na čtyřech adresách, mimo jiné na ulici Nádražní 11 v dnešním Českém Těšíně (1908-1909). Podle Czesława Krainy v této části dvojměstí byly i další významné ateliéry. „V roce 1898 stavitel Albert Dostal vybudoval ve vnitrobloku pavilon pro fotoateliér Franze Lewinského, který patřil k domu na dnešní Hlavní třídě č. 15. Kromě toho pod číslem 13 zde působil konkurenční živnostník Richard Jastrzembski. Není zřejmé, zda šlo také o pavilon.“

První výťah ve městě

Výstavní dům na nám. šw. Krzyża 1 s dvoupatrovou provozovnou byl postaven v roce 1913 prvním majitelem Carlem Pietznerem, c. k. dvorním fotografem z Vídně. Ten zde v letech 1914-1918 provozoval jeden ze svých mnohých ateliérů po celé Evropě. Ve městě dlouhou dobu i bydlel. Do takto situovaného podniku vozil zákazníky první výťah v Těšíně, který dodnes existuje. Novým majitelem tohoto domu se stal v roce 1920 Tadeusz Kubisz. Kubisz začínal jako typograf v Prochaskově tiskárně a byl synem známého polského básníka a činitele, autora písní, které jsou považovány za hymny Těšínského Slezska, „Płyniesz Olzo“ a „Ojcowski dom“.

Tato slečna se nechala zvětšit v ateliéru Wilhelma Pateisky.

Razítko fotoateliéru Pateisky na zadní straně fotografie.

„V roce 1917 získal povolení Opavského úřadu na otevření vlastního ateliéru, ale to už měl za sebou spolupráci mimo jiné s vídeňským fotografickým ateliérem C. F. Wiedemanna,“ uvádí historik Mariusz Makowski. Kubisz kromě portrétní fotografie proslul mnohými pohlednicemi ukazujícími krásu regionu, jeho snímky hojně otiskovaly časopisy a nakladatelství. „Svou dílnu vybavil i početným vybavením vlastní produkce. Vymyslel například zařízení pro rychlostik pohlednic,“ píše na stránce fotopolska.eu Božena Kubieň.

Kubiszův podnik byl vždy v rukou jedné rodiny. Po něm jej vedla jeho manželka Ewa a následně živnost

převzala jeho dcera Marta Kubisz-Šwistuň se synem. Podnik fungoval nepřetržitě do roku 1999, kdy společně s jeho likvidací končí fotografická saga rodiny Kubiszových.

Velký útlum po válce

Vývoj fotografických živností nejen v regionu byl po 2. světové válce krušný. Zcela zanikly ateliéry vedené židovskými spoluobčany. Ostatní živnosti byly po roce 1948 v Československu postupně znárodněny a mnohé z nich zanikly. Poslední ateliérový fotograf fungoval před rokem 1989 na ulici Nádražní, ovšem v rámci komunálních služeb.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

FOTO | ZE SBÍRKY AUTORKY

Náš Iljušin je ve Francii, muzeum jej směnilo za jiný letoun

Před 60 lety stanul před budovou polikliniky bitevník Iljušin, dar Těšínského leteckého svazu občanům města. Před dvaceti lety stroj opustil území České republiky a zamířil do Francie. Mnozí občané se ptají na jeho osud.

Vlastně to Il nebyl

Badatel Czesław Kraina upozorňuje na skutečnost, že přestože byl na kamenu v letadla v Komenského sadech umístěn nápis Iljušin 10, šlo o československé letadlo vyráběné na ruské licenci. Il-10 se objevily na frontě až v březnu 1945 a v roce 1951 začala znárodněná letecká továrna Avia připravovat licenční výrobu těchto bitevníků. První z nich vzletly v roce 1952 a do roku 1955, kdy byla jejich výroba ukončena, dosáhla produkce téměř 1200 kusů.

„Letoun měl připomínat letce z území Těšínského Slezska, kteří padli během vojenských operací na frontách 2. světové války. Slavnostní odhalení proběhlo 9. listopadu 1958,“ říká Kraina. To, že šlo o letoun Avia, potvrzují i pozdější předávací dokumenty z Vojenského muzea v Praze.

Bitevník napřed stával v parčíku u polikliniky, později byl přestěhován na pomník osvobození u divadla. „Zde byl podstaven na podezdívce z lomového kamene. Do podezdívky byly zapuštěny dvě mramorové tabule, z nichž první nese nápis Bitevní letadlo Iljušin 10, dar Těšínského leteckého svazu občanům města Českého Těšína. Druhá s textem Obětem v boji proti fašismu a dalším nápisem v azbuce Kapitán Ivan Vasiljevič Tichanov 18. 10. 1910 – 18. 6. 1945,“ uvedla Helena Macurová z Muzea

Slavnostní odhalení památníku dne 9. 11. 1958 z parčíku v Komenského ulici.

FOTO | ZE SBÍREK MUZEA TĚŠÍNSKA

Těšínska s tím, že památník osvobození byl u divadla odhalen v říjnu 1965.

Po revoluci se začala zvažovat adaptace pomníku za divadlem už bez letadla. Jeho prodej měl financovat zřízení nového památníku. O bitevník mělo zájem Sdružení pro obnovu letadel Nový Jičín, které za něj chtělo zaplatit 20 tisíc korun. Pražské muzeum však nabídlo jednou tolik, a tak zastupitelé odhlasovali v roce 1993 jeho prodej do rukou Leteckého muzea Vojenského historického ústavu v Kbelích. Návrh místostarosty Budínského, aby město transakci podmínilo

tím, že letadlo musí zůstat v ČR, nebyl vyslyšen.

Ostravský letoun potkal stejný osud

Stejný stroj byl součástí ostravského památníku letců 1. československé smíšené letecké divize v SSSR bojujících na jaře roku 1945 v Ostravské operaci v tehdejším Dzeržinského sadu (dnes park Čs. letců). V únoru 1994 byl z památníku sejmut a odvezen do leteckého muzea, kde oba bitevníky – těšínský i ostravský – dlouho nezůstaly.

V roce 1998 Historický ústav armády ČR schválil výměnu těšínského

bitevníku, kdy jej spolu s ostravským letounem muzeum směnilo s občanem Francie Didierem Chable za francouzský cvičný hornoplošník z počátku 30. let 20. století Morane Saulnier MS a dále Nord N-1101, série 23. Nord 1101 Ramier (Holub hřívnáč) je následovníkem Messerschmittu Me 208. Stroj byl krátce vystavován v expozicích muzea a poté byl demontován a uložen do depozitáře.

Podle zaměstnance leteckého muzea Jana Sýkory byl těšínský i ostravský stroj těžce poškozen vandaly a nevhodným umístěním pod širým nebem.

Údržba letadla v roce 1963. Snímky těšínského fotografa I. Míčka ze souboru s názvem Život města Český Těšín.

FOTO | ZE SBÍREK MUZEA TĚŠÍNSKA

Letoun krátce po odhalení pomníku.

FOTO | SOUKROMÁ SBÍRKA CZESŁAWA KRAINY

Letoun v parčíku Komenského sady. Rok 1956-1960.

FOTO | ZE SBÍREK MUZEA TĚŠÍNSKA

Podle dokladů vystavených pro vývoz měl letoun z československého památníku trupové číslo 1087, byl bez motoru, se silně poškozenou kabinou, které chyběl čelní štítek, veškeré vybavení a zasklení.

Letecké muzeum VHÚ na dotaz Muzea Těšínska sdělilo, že je letoun nyní uložen na letišti v Melun a jeho nový majitel se pokouší o renovaci.

Ze vzpomínek letce

Na Iljušinech bojoval plk. Pavel Švec, který bombardoval v posledních dnech druhé světové války vlakové soupravy na československém nádraží. Každým rokem přijížděl do Českého Těšína na připomínku osvobození, avšak v loňském roce zemřel. Úryvky pocházejí ze stránky pametnaroda.cz.

„Šturmoviky, IL-2, na kterých jsme létali, byly využívány přímo na frontě k ničení zákopů, dělostřeleckých baterií a mostů, aby nepřítel neměl žádný přísun materiálu. Létali jsme

tříkrát až čtyřikrát denně. Z těchto důvodů jsme museli být co nejbližší fronty. Pomocí bodového bombardování jsme ničili veškeré pozemní vojsko. V letadle byl střelec v nevýhodě. Byl otočen dozadu, před sebou měl kulomet, seděl na vratkém padáku, a navíc měl strašně málo místa. Když pilot útočil, bylo hlavním úkolem střelce střežit letadlo zezadu, odkud jej lze lehce sestřelit.

Nepřítel proti nám nasazoval hlavně Messerschmitty a Focke Wulfy. Koncem války Němci na frontu nasadili nové letadlo, tryskový Messerschmitt 262. Neměli to ještě pořádně vyzbrojené, ale používali je v rámci psychologické války.

Po dobu mého nasazení jsem absolvoval okolo stovky bojových letů. Zpočátku jsem létal nad Ostravu, která se však kvůli průmyslu neměla poničit. Osmého května jsme měli za úkol bombardovat Český Těšín. Z mého stanoviště

Pionýrský oddíl Beskyďák při 4. Pionýrské skupině v ZŠ Komenského v Českém Těšíně. Zřejmě rok 1981-1982.

FOTO | SOUKROMÁ SBÍRKA MIROSLAVA ZAMAZALA

střelce jsem na rozdíl od pilota viděl na velitelství. Náhle koukám, že kolem velitelství lidé vyhazují čepice do vzduchu a v rádiu jsem zaslechl: „Vojna skončila!“ Pilot mi říká: „Prosím Tě, co se tam děje?“ Odpověděl jsem, že vyhazují čepice

do vzduchu a že už asi nikam nepoletíme. Když to oznámili pilotům do rádií, vystřelili jsme všechny náboje do vzduchu. Konec války byl krásný hlavně v tom, že jste přezil. Hodně z nás nepřežilo.“

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Vojenský pluk z Čáslavi nesl hrdý název „Těšínský“

Základna vojenského letectva u Čáslavi je spolu s vrtulníkovou základnou v Náměšti nad Oslavou jednou ze dvou bojových složek vzdušných sil Armády ČR.

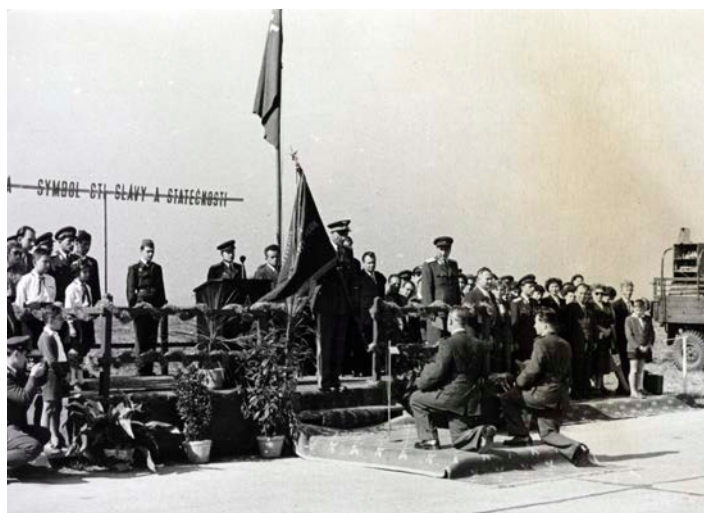
Před 60 lety (14. 10. 1958) zdejší jednotka získala název 28. stíhací bombardovací letecký pluk „Těšínský“. Čestné jméno odkazovalo na bojové úspěchy 3. čs. bitevního leteckého pluku při Ostravské operaci na jaře 1945.

Stavba čáslavského letiště začala v roce 1952. O tři roky později zde byly dočasně umístěny první letouny MiG-15 z letiště Praha-Kbely a armáda sem dočasně přesunula i stíhací letecký pluk ze slovenského Sliače a školní pluk z Prostějova. Plnohodnotnou leteckou základnou se

Čáslav stala v roce 1958, kdy sem byl přemístěn 22. stíhací letecký pluk z Chrudimi vyzbrojený proudovými letouny MiG-15. Pluk byl doplněn piloty a technikou zrušeného bitevního leteckého pluku z Brna a získal dovětek „Těšínský“. Ve stejný den došlo k slavnostnímu převzetí historických těšínských zástav.

V následujících letech byla základna modernizována a postupně byly obměňovány i stroje.

Jednotka přežila rozpad Československa o pouhé dva roky - k 31. 12. 1994 byla zrušena. Od 1. 1. 1995 zde vznikla 4. základna stíhacího letectva, která ve svých třech nově ustanovených letkách - 41., 42. a 43. - shromáždila zbytek stíhacího letectva AČR. **(DH)**

Slavnostní převzetí historických těšínských zástav v Čáslavi, 14. 10. 1958.

FOTO | OKRESNÍ ARCHIV KARVINA

Muzeum Těšínska bylo založeno před 70 lety

V letošním roce si připomínáme 70 let existence Muzea Těšínska. Přestože bylo oficiálně založeno po druhé světové válce, v roce 1948, ve skutečnosti navazuje na mnohem starší tradice muzejnictví, které se odvíjí od roku 1802.

Tehdy bylo v Těšíně veřejnosti zpřístupněno muzeum, jež se řadilo k nejstarším v habsburské monarchii. Muzeum založené významným představitelem kulturního života na Těšínsku, exjezuitou Leopoldem Janem Šeršníkem (1747–1814), si zachovalo primát i v historických zemích Koruny české. I když se jeho dnešní přímý následovník Muzeum Śląska Cieszyńskiego nachází v Těšíně (Cieszyn), bezesporu patří do historického kontextu vývoje našich muzeí.

Po první světové válce došlo v rámci nového politického uspořádání v Evropě k rozdělení Těšínského Slezska. V důsledku podpory českých národních snah začala vznikat muzea i v menších centrech. Ještě před válkou vzniklo Krajské muzeum v Orlové v roce 1910 a po válce v Jablunkově v roce 1922.

Také v Českém Těšíně, který se po svém vzniku nacházel bez tradiční muzejní instituce, se jí podařilo v roce 1925 odboru Matice osvěty lidové založit. V roce 1929 byla v novostavbě radnice vyhrazena místnost, jež sloužila ke shromažďování sbírkových předmětů, ty však nebyly veřejnosti zpřístupněny. Muzeum muselo ukončit činnost v roce 1938 a o jeho obnovení se začalo uvažovat až po druhé světové válce.

Složitě počátky v jedné místnosti

Iniciátorem pro zřízení muzea v Českém Těšíně byl učitel Ladislav Báča. Dne 11. června 1948 obdržel přípis Městského národního výboru v Českém Těšíně, ve kterém byl pověřen pracemi souvisejícími se zřízením muzea.

Prozatímní prostory pro první muzejní sběry byly vyhrazeny v bývalé sociálně-zdravotnické škole na

Frýdecké ulici. Počátkem roku 1951 muzeum spadalo pod správu města a v tomto období mu také byly přiděleny první místnosti v objektu historické budovy na dnešní Hlavní třídě 13.

Instituce pozvolna získávala prostory v tomto objektu po celé období 50. let 20. století. Ladislav Báča působil v muzeu externě – stále pracoval ve školství, do roku 1953 byl navíc jeho jediným zaměstnancem. Funkci správce a ředitele vykonával do roku 1963. Díky němu se podařilo položit pevný základ sbírek, v nichž převažovaly předměty etnografického rázu. Skupina neúnavných externích nadšenců se zájmem o vlastivědu, historii a národopis pod vedením učitelů Ladislava Báči a Bedřicha Havlíčka vytvořila podmínky pro výstavní, publikační a přednáškovou činnost.

S postupně se rozšiřující personální základnou odborných pracovníků a zvyšujícím se počtem výstavních síní docházelo k intenzivnějšímu rozvoji těchto činností. Muzeum se vyprofilovalo v regionální vlastivědnou instituci. Výrazný podíl ve fondech dnes zastupují sbírky etnografické povahy, nezanedbatelnými jsou rovněž sbírky historické a přírodovědné, samostatný fond tvoří sbírky Muzejní knihovny Silesia.

Dnešní Muzeum Těšínska funguje od roku 2002 jako příspěvková organizace, jejímž zřizovatelem je Moravskoslezský kraj. Územní působnost této instituce představuje celé území historického Těšínského Slezska, s těžištěm v bývalých okresech Karviná a Český Těšín, resp. Frýdek-Místek. Instituce je navíc pověřeným regionálním odborným pracovištěm Ministerstva kultury ČR pro péči a uchování tradiční lidové kultury a organizací oprávněnou k provádění záchranných archeologických výzkumů. Muzeum je členem Asociace muzeí a galerií ČR, ICOM a Českého svazu muzeí v přírodě.

Výsledky odborné muzejní práce

Výsledky naší práce jsou veřejnosti předkládány hned několika způsoby – výstavy jsou prezentovány ve výstavních síních v Havířově (Výstavní síň Musaion, Památník životické tragédie), Jablunkově, Karvině, Petrvaldě a Orlové. Sezonně jsou zpřístupněny Kotulova dřevěnka v Havířově-Bludovicích a Archeopark v Chotěbuzi.

Významnou a neodmyslitelnou složkou činnosti je vydávání vlastivědného časopisu Těšínsko, který si zachovává přízeň čtenářů již 61 let. Obsáhlejší původní studie byly

Pracovníci muzea při sběrné akci v Nýdku, srpen 1972.

Mons. František Václav Lobkowicz, O. Praem., biskup ostravsko-opavský, žehná pamětní desce zakladatele Muzea Těšínska, Ladislava Báči, zhotovenou u příležitosti 60. výročí založení Muzea Těšínska, Český Těšín, 20. června 2008.

publikovány v ediční řadě Studie o Těšínsku. Výsledkem vzájemné spolupráce Muzea Těšínska a Muzeum Śląska Cieszyńskiego je Těšínský muzejní sborník / Cieszyńskie Studia Muzealne (od roku 2003). Kromě toho muzeum vydává řadu dalších odborných i populárně-vědných publikací a dalších tiskovin.

Výsledky výzkumů odborných pracovníků jsou prezentovány nejen formou výstav a přednášek, ale i na poli vědeckých konferencí, seminářů a sympozií.

Nesmíme zapomenout na doplňkové aktivity k výstavám a různé doprovodné akce v jednotlivých pobočkách. Cilovými skupinami jsou především děti, školní mládež a studenti. Pro dospělé zájemce o vlastivědu Těšínska byl zřízen v lednu 2010 Klub Muzea Těšínska nabízející nejen jeho členům zajímavé přednášky a exkurze.

Muzeum spolupracuje s celou řadou institucí, v posledních le-

tech zesílila spolupráce se Slezskou univerzitou v Opavě a Ostravskou univerzitou v Ostravě. Významné kontakty ho pojí s Muzeem Śląska Cieszyńskiego, jejichž výsledkem je v posledních letech mnoho společných aktivit. Dalšími zahraničními partnery Muzea Těšínska jsou především Muzeum Górnosłaskie w Bytomiu, Kysucké muzeum v Čadci a Oravské muzeum Pavla Országa Hviezdoslava v Dolnom Kubíně.

Muzeum Těšínska svým působením staví na silných základech položených v době jeho vzniku a minulých let jeho formování. Nezapomíná na hlavní cíle a poslání muzea, ale také neustále rozšiřuje nabídku činností a aktivit pro veřejnost. Plní nezastupitelnou roli zdroje informací a zároveň dokumentačního a vzdělávacího pracoviště a významné paměťové instituce.

**ILONA PAVELKOVÁ,
MUZEUM TĚŠÍNSKA**

FOTO | ARCHIV MUZEA TĚŠÍNSKA

Ladislav Báča (1908–1990).

Ludwig Kametz, těšínský architekt a stavebník

Ludwig Kametz je osobností, která na Těšínsku zanechala dodnes velmi zřetelnou stopu. Byl totiž architektem a stavitelem a mnohé z jeho staveb dodnes region kráší. Letos uplyne 170 let od jeho narození.

Ludwig Kametz se narodil v roce 1848 v Těšíně do německé rodiny místního kameníka a řezbáře Ignatze Kametze. Studoval v Opavě a ve Vídni, ovšem do Těšína se vrátil a působil zde celý život. V roce 1888 zde založil stavební firmu, která během několika málo let vyrostla do podoby jednoho z nejvýznamnějších stavebních podniků na Těšínsku. Kametz měl totiž nejen podnikatelského ducha, ale také od počátku štěstí na lukrativní zakázky. Jako příklad uveďme přestavbu městské střelnice, dále rekonstrukci kostelíka v Nýdku, výstavbu evangelického svatostánku tamtéž či stavbu evangelického kostela v Trinci.

Kametzova firma nechyběla ani při výstavbě železničního mostu a secesní radnice v Jablunkově, cementárny v Goleszově či části nemocnice a kasáren na pravém břehu Těšína. Sám Kametz snad navrhnul a realizoval také přestavbu zámku v Hnojníku. Takto by se dalo ve výčtu pokračovat desítkami dalších příkladů soukromých i veřejných staveb.

Nadaný architekt, výstavné vily nesou jeho rukopis

Ludwig Kametz ovšem nebyl jen podnikavým stavitelem, ale také nadaným architektem. Jeho autorský styl nalezneme v množství honosných vil, které dodnes kráší polskou i českou stranu Těšína. Sám Kametz bydlel zprvu ve vilce na dnešní Dvořákově ulici, později přesídlil do

Kametzova vila v Českém Těšíně, dnes mateřská školka s polským vyučovacím jazykem.

FOTO | ARCHIV MUZEA TĚŠÍNSKA

výstavné vily na Moskevské ulici. Ta se dochovala v téměř nezměněné podobě do dnešní doby. Doplněna byla stavbou tzv. Kametzovy lávky, která od vily spojovala levý břeh Olše s pravým, kde měla Kametzova firma kanceláře.

Dalšími vilami, které dobře znají obyvatelé Českého Těšína, jsou například vila Josefa Jaworka na ulici Jablunkovské (dnes tzv. Zámeček) či vila Wilhelma Kohlera na Hrabinské ulici (dnešní DDM). Na druhém břehu Olše je pak dobrým příkladem dům Linhartovy rodiny v ulici Alej Piastowska.

Skutečně výstavným kusem byla vila Ernsta Schuderla v těsném sousedství Kametzova domu. Proslavila se později jako vila a hudební škola Mon Repos Henriho Trouka. Její historickou podobu bohužel setřela radikální přestavba v 60. letech; dnes je sídlem Policie ČR. Ani tento výčet autorských vil není vyčerpávající,

příkladů Kametzových projektů bychom na obou březích Olše našli více.

Bulvární zprávy vycházely i tehdy

Nepřekvapí, že člověk, který patřil mezi nejbohatší a nejvlivnější obyvatele města, platil v Těšíně doslova za celebrity. Dlouhá léta byl členem městské rady, hojně se podílel na společenském životě a sponzoroval různé kulturní i charitativní aktivity. Přirovnání k celebritě podporuje i ta skutečnost, že místní dobový tisk mu věnoval značnou pozornost, dnes bychom řekli až bulvární. Tak se například detailně dočítáme o případu, kdy údajně Kametz svým koňským vozem srazil občana, zlomil mu nohu a od nehody ujel. Noviny s chutí informovaly o opakovaných nespokojenostech jeho dělníků či podrobně líčily tragické utonutí jeho tříletého synka přímo v zahradě jeho domu. Jindy byla firma Kametz nařčena, že při

stavbě jakéhosi domu použila hlinu ze zrušeného hřbitova a vydělávala tak příjezdovou cestu kostmi nebožtíků. Ve vzrůstajícím národnostním napětí navíc například české Noviny Těšínské označovaly Němce Ludwiga Kametze za nepřitele všeho slovanského. Stejně hojně se ovšem psalo i o Kametzově podpoře kultury a veřejných institucí.

Ludwig Kametz zemřel v roce 1923 a byl pohřben na komunálním hřbitově na polské straně rozděleného města. Jeho firma prosperovala i nadále a pod vedením Kametze jr. se podílela ještě na mnoha velkých projektech. Obyvatelé Těšínska si skrze jeho dodnes existující stavby mohou připomenout, že navzdory politickým i národnostním změnám duch slavného Těšíňana Ludwiga Kametze v jeho díle dodnes žije.

PETR ZAJÍČEK,
MUZEUM TĚŠÍNSKA

Vila Josefa Jaworka na Jablunkovské ulici v Českém Těšíně. FOTO | SBÍRKA CZESŁAWA KRAINY

Kametzova vila v prvních letech druhé světové války. FOTO | SBÍRKA CZESŁAWA KRAINY

Nejstarší těšínskou mincí je Nošákův haléř.

Kníže se vlády ujal před 660 lety

Není mnoho českých měst, která by se mohla chlubit vlastní ražbou mincí. První písemná zmínka o těšínské mincovně je z roku 1290, platidla se ve městě razila až do roku 1655.

Dějiny těšínského mincovnictví se začaly psát se vznikem samostatného těšínského knížectví. To koncem 13. století založil kníže Měšek I. († kol. r. 1315), nejstarší syn knížete Vladislava I. Měšek i jeho nástupníci dbali na upevnění své pozice a zvyšování příjmů, mimo jiné vypuštěním do oběhu vlastních mincí.

„Kníže Měšek převzal všechna oprávnění svého otce, mezi nimi rovněž ta vyplývající z mincovního práva. Již roku 1290 je zmiňován jistý Fritto „monetarium noster Tessinensis“. Pokud byla mincovna skutečně uvedena do provozu, mohly z ní vycházet blíže neznámé či neurčené brakteáty,“ odkazuje Jan Rolenc ve své práci Slezské a kladské mince. (Více zde: <https://slezske-mince.webnode.cz/hornoslezska-knizectvi/tesinsko/>).

Brakteát je stříbrná jednostranná mince knoflíkovitého tvaru. Na českém území byly zavedeny začátkem 13. století Přemyslem Otakarem I. a nahradily v té době silně znehodnocené denáry. Mincovní technika spočívala v použití razidla a měkké podložky. Odrazek se objevil ve vyduté formě negativu také na druhé straně. Jelikož byly raženy na velmi tenkém střížku, velmi rychle se opotřebovávaly.

Nošákův haléř je nejstarší dochovaný

Nejstarší dochovanou těšínskou mincí je tak haléř Přemysla I. Nošáka vyražený před rokem 1384, těšínského knížete, který před 660 lety začal vládnout Těšínskému knížectví.

Malá mince o průměru 12 mm a váze 0,269 gramu je zatím známa v jediném exempláři. Byla součástí nálezů pražských grošů a denárů Kazimíra Velikého v polské obci Nowy Kamień. Na aversu má orla bez koruny, s hlavou otočenou doprava. Po obvodu se nachází nápis: „MONETA TESSNEN“,“ uvádí Spyra.

„Chronologie pokladu ukazuje, že haléř vznikl před rokem 1384, může se tedy vztahovat jediné ke knížeti Přemyslu I., a to k prvnímu období jeho vládnutí. Tomu se nelze podívat, poněvadž tento asi největší z těšínských Piastovců, poradce a pravá

Přemysl I. Nošák. Plastika na knížecím hrobce v Těšíně z počátku 15. století.

FOTO | DAVID BENEŠ, WIKIPEDIE

ruka císaře Karla IV. a českého krále Václava IV., měl nepochybně důvody i možnosti, aby upevnil svoji pozici v Horním Slezsku ražbou vlastních mincí,“ napsal těšínský historik Janusz Spyra v práci Mince v dávném Těšíně (<https://www.ic-tesin.cz/mince/ms-1536>).

Kněžna Eufemie prodala práva městu

Další doloženou těšínskou mincí je haléř druhého Přemyslova syna a nástupce, knížete Boleslava I. (1363-1431). „Na dlouhou dobu zůstávají poslední knížecími ražbami, neboť vdova po něm, kněžna Eufemie (Ofka), prodala mincovní právo roku 1438 městu Těšín,“ píše Rolenc.

Konšel za něj zaplatili 750 hřiven pražských grošů a také měli odepsat dluhy těšínských knížat. Ve stejné hodnotě mělo město emitovat své peníze. „Měšťané však pořád museli platit vládčům tzv. Münzgeld, poplatek spojený s uplatňováním jejich mincovních práv, jehož výše však

nebyla uvedena. Dodejme, že těšínské měšťané jej platili ještě koncem 16. století jako jednu ze základních daní z nemovitostí,“ upozorňuje Spyra.

Šest typů těšínských městských haléřů

Mince, jež razilo město, jsou bez výjimky stříbrné haléře, tedy drobné mince. Je známo celkem šest typů. Zpravidla jsou pečlivě vyrobené, s rozměry 11-13 mm a hmotností 0,23-0,29 gramu.

„Na aversu je umístěn symbol města, na reversu těšínský orel, základní součást erbu těšínských knížat. Symbolem Těšína na těchto mincích je charakteristické uncíální písmeno „T“. Liší se pouze jeden druh městského haléře, na jehož aversu se nachází erb Těšína se třemi štíhlými, stejně vysokými věžemi, přičemž střední věž není završena orlem, ale uncíálním písmenem „T“. Hradby se třemi věžemi byly nejstarší formou erbu Těšína, teprve později se prostřední věž proměnila v bránu

se zdviženou mříží. Po obvodu haléře byl umístěn nápis „MONETA TESSNEN“,“ uvádí Spyra.

Město ztratilo právo ražby vlastní mince

Těšíští Piastovci získali zpět právo v dobách Kazimíra II., který vládl samostatně Těšínskému knížectví v letech 1477-1528. (Za jeho vlády došlo na Těšínsku k hospodářskému rozvoji, začala valašská kolonizace Beskyd. Několikrát zastával úřad vrchního slezského hejtmana a stal se i hejtmánem Opavského knížectví.) Pravděpodobně se tak stalo dle privilegia českého krále Vladislava Jagellonského z 13. února 1498, ve kterém byla potvrzena všechna dosavadní práva těšínského knížete. Mince měly mít dobrou kvalitu a podobnou hodnotu jako mince ostatních slezských knížat, aby mohly být bez překážek používány na celém území Slezska. Spyra také zdůrazňuje, že Kazimír II. byl jedním z mála slezských panovníků, který dbal o kvalitu svých mincí.

Ve druhé polovině 16. století se výroby vlastních mincí ujal vnuk a nástupce Kazimíra II. (ten přežil oba své syny) kníže Václav III. Adam, významný Piastovec. Činnost mincovny zde byla zahájena v roce 1559, pronal si ji, jak bylo tehdy zvykem, soukromý minciř, konkrétně Hans Enders.

„V letech 1559-1562 vyšly z těšínské mincovny trojníky, groše a třígroše. Na prvních třígroších je podobizna knížete Václava III. Adama. Na reversu pak jeho deviza BENEDICTIO DOMINI DIVITES FACIT (Blahoslavení Páně obohacuje). Pod ní v malém štítu hornoslezská orlice, po bocích letopočet a značka mincmistra: srdce probodené kopím s krouhvičkou na konci,“ uvádí Spyra.

Na groše nechal kníže umístit postavu sv. Mikuláše, patrona těšínské hradní kaple. „Zřejmě šlo o to, aby se podobal těm raženým v německých zemích, na kterých byly postavy biskupů v 16. století velmi populární,“ vysvětluje historik skutečnost, že protestantský vládce Václav, který prohlásil myšlenky Martina Luthera v Těšínském knížectví za závazné, použil na svůj groš katolického světce.

Po roce 1562 nastala krátká přestávka způsobená snad zavedením tzv. zlatníkového systému císařem Ferdinandem I. a znovuootevřením císařské mincovny ve Vratislavi.

Halěře, trojníky, půlgroše, čtyřgroše a krejčary

Kníže Václav obnovil mincovní činnost v roce 1568 nejen v Těšíně, ale i v nedalekém Skočově, kde se razily pouze halěře. V Těšíně bylo raženo podstatně více nominálů. Podle polských vzorů se zde vyráběly halěře, trojníky, půlgroše a čtyřgroše, podle habsburských vzorů krejčary.

„V roce 1574 byla vyražena nejakázalejší mince z dob knížete Václava Adama, a sice stříbrný tolar o průměru 42 mm a hmotnosti 28,6 gramu. Na aversu zde vidíme poprsí knížete ve zbroji, s řetězem na hrudi a po obvodu s nápisem v překladu: „Václav, z Boží milosti kníže těšínský a Velkého Hlahova.“ Na reversu vzhlíží hrdě těšínský orel, jehož koruna rozděluje nápis po obvodu – známou devizu knížete a datum,“ píše Spyra.

Nejlepšího mincíře upálili zaživa

Po smrti knížete Václava v roce 1579 došlo opětovně k přerušení ražby. Během poručnictví kněžny Kateřiny Sidonie požadovala těšínská šlechta obnovení činnosti zdejší mincovny. Stalo se tak jménem jejího syna knížete Adama Václava (začal samostatně vládnout v roce 1594).

Za něj působil v Těšíně postupně několik mistrů, kteří razili mince různých hodnot a kvality.

„V roce 1609, bohatém na efektní těšínské mince, vyrazil mistr Hans Thacke dokonce zlaté mince o nominálu pěti a osmi dukátů, jejichž základem byl tolar z roku 1609 s podobiznou knížete Adama Václava. V současné době jsou velkou vzácností a rovněž nebyly v nor-

Třigroš Adama Václava z roku 1596, průměr 20,5 mm, Ag. FOTO | SBÍRKY MUZEA TĚŠÍNSKÁ

Halěř města Těšína s unciálním písmenem „T“, průměr 12 mm, 15. stol., Ag.

FOTO | SBÍRKY MUZEA TĚŠÍNSKÁ

málním oběhu,“ píše Spyra a doplňuje: „Působnost Hanse Thackeho v Těšíně je třeba pokládat za jedno z lepších, ne-li nejlepší období v dějinách těšínského mincovnictví. Jeho kariéra však skončila náhle a tragicky, neboť byl obviněn kvůli falšování mincí a 31. května 1611 v Těšíně popraven. Spolu s ním byl v těžce kauze obviněn zlatník Joachim, který připravoval kolky pro falešné mince. Oba byli potrestáni co nejpřísněji a v souladu s právními předpisy. Jako první byl vyveden za město zlatník Joachim, kterému zavázali oči, přinutili jej kleknout, potom mu nejdříve usekli pravou ruku a poté hlavu. Mincmistr byl upálen zaživa na hranici o dvě hodiny později, také mimo město. Takovým způsobem se rozloučili se životem možná nejlepší těšínský mincmistr a člověk, který mu pravděpodobně připravoval kolky pro ražbu jeho opravdu vydařených mincí.“

Dánové vyvezli vybavení mincovny

Poslední mužský potomek z rodu Těšínských Piastovců Fridrich Vilém nechal razit mince v letech 1620–1624 v Těšíně, ale také ve Skočově. Poslední mince vyražené tímto panovníkem v Těšíně nesou datum 1624. Kníže zemřel o rok později v Kolíně cestou do Nizozemí. Rok po jeho smrti dánská vojska, jež okupovala Těšín, vyvezla vybavení zdejší mincovny do Hradce u Opavy. Do roku 1627 tam byly podle Spyry raženy po-

mocí náradí z Těšína falešné měděné mince s příměsí stříbra, které byly ve velkém vyváženy do Krakova a také přímo do Těšína.

Poslední mince Alžběty Lukrécie

Alžběta Lukrécie Těšínská, poslední z Piastovců, mohla ražbu mincí obnovit až v roce 1638. Fridrich Vilém ve své závěti odkázal knížectví sestře, Alžbětě Lukrécii, avšak české lenní právo nedovolovalo dědění trůnu ženami. Teprve koncem roku 1638 český král, císař Ferdinand III. Habsburský, svolil, aby kněžna nadosmrti vládla v Těšínském knížectví, bylo uznáno i její právo ražby. Vládla na základě výjimky, bez možnosti předání vlády svým potomkům. Nutnost zřetelná podle Spyry právě na mincích, které Alžběta Lukrécie nechala razit. Většina z nich nesla na aversu podobiznu Ferdinanda III. a císařskou titulaturu a pouze na reversu vyobrazený erb Těšínského knížectví.

Po smrti kněžny zmíněná ražba pokračuje až do definitivního uzavření mincoven v Těšíně a Skočově dne 13. 6. 1655. Noví vládcové Těšínského knížectví – Habsburkové – soustředili veškerou mincovní činnost ve Slezsku do jimi kontrolovaných mincoven, zejména ve Vratislavi.

660 let od intronizace Nošáka

Před 660 lety převzal vládu nad Těšínským knížectvím Přemysl I. Nošák, vnuk Měška I., syn těšíns-

ského vévody Kazimíra a Eufemie. Diplomát, vikář Svaté říše římské a dvorský sudí.

Měl velice blízké styky se dvorem císaře Karla IV. a Václava IV. Plnil pro ně důležité diplomatické mise po celé Evropě, mimo jiné dojednával sňatky mezi významnými evropskými rody (například Anny Lucemburské s anglickým králem) i mír.

Významně rozšířil majetek Piastovců. Na těšínskou půdu přenesl mnoho vzorů z prostředí císařského dvora. Pro výstavbu těšínského zámku získal umělce z okruhu dílny známého pražského sochaře Petra Parléře.

Je pochován v kostele sv. Maří Magdalény v Těšíně. Přídomek Nošák získal v důsledku své nemoci. Dna jej trápila tak, že jej museli v pozdějších dobách nosit v křesle nebo nosítkách.

Jeho dcera Markéta Těšínská se vdala za anglického knížete Simona z Felbrigg, který vyrůstal na dvoře s Richardem II. a později se stal praporečným králem. Podle historiků je jedinou Piastovnou, která se vdala na britské ostrovy. Její náhrobní kámen v kostele ve Felbrigg (zemřela 27. 6. 1416) – jak píše Bohdan Małysz ve své práci Zapomenutá dcera Přemysla I. Nošáka na dvoře anglického krále Richarda II. – je považován za jeden z nejkrásnějších v celé Anglii.

Jeho jméno nese nový druh piva, které k 660. výročí intronizace Přemysla I. Nošáka uvedl na trh na jaře těšínský pivovar Bracki.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Brandýs kvůli sídlištím i znárodnění přišel o génia loci

Někdy uprostřed zimy roku 1978 jsem se vydal do Českého Těšína podívat, jak pokračuje výstavba panelového domu na nově vznikajícím sídlišti Na Mojském, kde má rodina měla obdržet družstevní byt. Předtím jsem vlastně zmíněné město znal jako rodilý jiho-moravák žijící v Bohumíně a pak Karvině jen z pohledu železničního vagónu anebo jako dítě školou povinné z návštěv Těšínského divadla.

A tak se stalo, že před 40 lety jednoho mrazivého dne roku 1978 vstupuji přímo z autobusové zastávky do restaurace Na Brandýse. Tenkrát, usrkávaje čaj s rumem, jsem nepřemýšlel o tom, že sedím v budově s číslem popisným 100 postavené v roce 1905 Carlem Friedrichem. V začátcích její existence se restaurace jmenovala „Pod Szwajcaryą“. Taký mi vrtalo hlavou, proč hostinec nesl zrovna název „Pod Szwajcaryą“, česky „Pod Švýcarskem“. Pravděpodobně se v té době hodně realizoval populární německý architektonický sloh. Jednalo se vlastně o hrázděné stavby s ojedinelým konstrukčním stavebním systémem na bázi dřeva inspirované švýcarskými stavbami.

Kromě jídla a pítí i trafika a benzínka

V domě byste v době jeho největší slávy našli i obchod s trafikou Franze Dzindziela. Nájemcem restaurace byl Theodor Richter, který provozoval také hospodu Bernharda Onderka na Hřbitovní ulici. Později, za majitele restaurace Aloise Branneho, zde bylo provozováno kino Sport a kuželárna. Od roku 1931 zde využívaly prostory různé sportovní, kulturní a politické spolky. Divadelní představení a plesy, to vše se tady konalo včetně mistrovství Československa v kulečnicku. Pro svou vhodně umístěnou polohu u hlavní cesty nemohla zde chybět ani benzínová pumpa. Je chvályhodné, že i po více jak sto letech zde nebyla přerušena hostinská činnost a restaurace Na Brandýse neztratila nic na své popularitě.

Posilněn a vyzbrojen radami od štamgastů, jak se ke svému cíli dostanu, jsem se vydal na cestu. Jak to mi to ti staříci v restauraci vysvětlovali? „To se dosz do prawa, potym kónsek do kopca. Wyleziesz na Uwozie, po-

tym zaś kónsek do kopca a bedziesz na Sleski. Po Sleski fórt za nosym kolem statku a za chwile żeś je na Mojskim.“

Dědoušci poradili dobře. Zakrátko už jsem mohl nahlédnout do svého bytu, kde zrovna instalatéri montovali záchod. Do měsíce jsme se nastěhovali a já jsem několik let tuhle trasu absolvoval dvakrát denně, než byla zřízena autobusová zastávka Na Mojském. V té době jsem vlastně ani netušil, že obýváme jednu z největších bývalých čtvrtí Těšína nesoucí název Brandýs, Brandys nebo také Brandeis.

Kdysi samostatná knížecí ves

První zmínka o Brandýse se datuje kolem roku 1496 a od 16. století je uváděn jako knížecí ves v čele s fojtem. V historickém výčtu budu hojně využívat Jana Michalíka, který v roce 2003 vydal působivou brožuru právě o této čtvrti. Snad čtenáře bude zajímat několik postřehů ze zajímavých míst, některé dnes už bohužel nenajdeme. Třeba rybník „Kačák“ za hostincem Branneho, kde se v létě chytaly ryby, jezdilo na lodičkách, v zimě bruslilo nebo hrál hokej. Když tak přemýšlím, přece jedna budova stojí na svém původním místě. Bývalá továrna Ölfabrik Und Spiritus na výrobu oleje a lihu, kterou vlastnil Jan Rosner. Dnes jsou tam ustájeni ko-

Kulečnickový sál v restauraci Na Brandýse v roce 1960.

níci jezdeckého klubu. Každá ulice v čtvrti Brandýs může nabídnout nějakou tu historickou zajímavost a je nemožné se v jednom článku o všech zmínit.

Množství výrobních podniků i hostinců

Mezi Mánesovou a Komorní ulicí č. 53 stával od 17. století zámek těšínských knížat. O budovu se v poválečné době nikdo nestaral, až zchátrala. V roce 1950 bylo rozhodnuto o její demolici. V dnešním Úvoze už také nenajdeme vyhlášenou továrnu Jana Rosnera na výrobu švédských zápalek a dřevěných obalů, zvanou „sirkárna“. Za své vzaly taktéž vodní mlýny (Wałchowski a Goryczkowski), první stál nedaleko hostince „Na Brandýse“ v ulici U lávky. Během padesátých let minulého století byl také odstraněn.

O hospůdky zde také nouze nebyla. Například tu největší provozoval Alois Branny v dnešním podniku

„Na Brandýse“. U „Glajcara“ (provozovatel Rusch) se nalávalo v ulici Krátká 2. Dále se kolemjdoucí mohl občerstvit „Na kopečku“ nebo v podniku „Onderek“ (provozovatel Richter) v Hřbitovní ulici. Ještě v 90. letech 20. století zde fungovala působivá nálevna „Delong“ (provozovatel Opozdil) v Hrabinské ulici kousek od křižovatky s Karvinskou, pivo s pěnou by vám jistě zachutnalo u „Chumchala“ (provozovatel Reck) na Frýdecké ulici nebo v dalších podnicích.

Už podle ulic lze vydedukovat, jak velkou rozlohu kdysi Brandýs měl. Rozsáhlou bytovou výstavbou sídlišť Na Rozvoji od roku 1933, ONV od roku 1952, Hrabina od roku 1965 a Na Mojském od roku 1972 dochází k postupnému ukrojování z původní rozlohy Brandýsa až do dnešní podoby.

Nelze opomenout, že součástí Brandýsa byl, a vlastně i stále je, park Hrabina, který založil v 16. století kníže Václav Adam, který zde choval

Mlýnský staw, to znamená vodní nádrž používaná pro mlýn, kterému se také říkalo Kačok, v pozadí restaurace v roce 1964. FOTO | ARNOŠT OREL

daňky a jinou zvěř. Lesopark postupem doby ztrácel svůj význam jako knížecí obora a zkraje 19. století byl přeměněn na park a místo k oddechu. V letech 1953-54 byla na potoku Hrabinka vybudována Hrabinská přehrada.

Ale vraťme se k mému prvnímu seznámení s Brandýsem. Když jsem se pak za hustého sněžení po prohlídce bytu vracel stejnou cestou zpět na autobus, zaskočil jsem opět do zdejší restaurace. Dědové ještě seděli u svých půllitrů s opadlou pěnou a hned se ke mně měli: „Tak jak, synku, niepoblóndziś? Niebój se, tu se ci bedzie podobać. Jo a tu Brunek tu miyszkómy sześćdziesiónt lat.“ Když dobře půjde, mohl bych se jím za 20 let vyrovnat.

MILAN ČIERNY

Brandýský zámek v roce 1935.

FOTO | FOTOPOLSKA.EU

Rok 1947 – průvod s relikvií svatého Vojtěcha. V pozadí dnešní restaurace a zprava dřevěný mlýn mlynáře Watchowského.

FOTO | FOTOPOLSKA.EU

Restaurace/zhruba v roce 1910-1915. Povšimněte si, že zde tehdy cesta zřejmě končila a trasa na Karvinou musela vést jinudy, nikoliv přímo u podniku.

SCAN | SBÍRKA MARKA ŁASUTA

Sto let Církve československé (husitské) a její osudy na Těšínsku v letech 1938-1945

Ústav pro studium totalitních režimů na samém konci roku 2017 vydal obsáhlou monografii o perzekuci a rezistenci Církve československé (husitské) - psáno ve zkratce ČČS(H) - v letech 1938-1945. Pozoruhodné dílo o rozsahu 700 stran většího formátu napsal historik Martin Jindra (*1973) pod příznačným názvem Sáhnout si do ran tohoto světa.

Situace této církve, jejíž počátky se odvíjejí od zrodu republiky před rovnými 100 lety, se začala paradoxně zhoršovat již ve druhé polovině třicátých let 20. století.

„Církev československá (husitská) se už v době druhé republiky dostala do obtížné situace. Vždyť vznikla z Masarykem akcentované tradice husitsko-reformační, která nekomunikovala s uskutečňováním národního programu v souladu s ka-

tolickou tradicí, jemuž se dostávalo v druhé republice sluchu,“ píše autor.

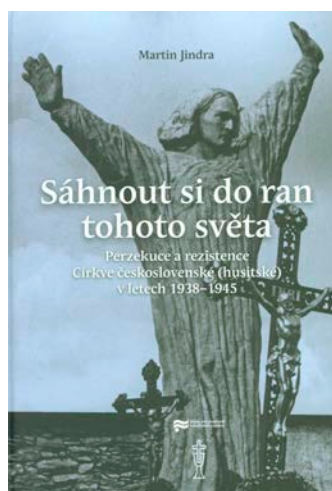
Čtenáře ze Slezska v Jindrově knize především zaujme kapitola Důsledky mnichovské dohody na Těšínsku, která popisuje bolestnou zkušenost této církve se dvěma okupačními režimy.

Po záboru levobřežního Těšínska Polskem byli husitští věřící povinni přestoupit do církve římskokatolické nebo církve evangelické augsburského vyznání; uvádět status „bez vyznání“ polské úřady nedovolovaly. Situace se ještě zhoršila po výbuchu 2. světové války, kdy se Těšínsko stalo součástí Německé říše.

Život v církevním vakuu

Martin Jindra dokládá vývoj po 1. září 1939. Ústřední rada církve se obracela na Říšské ministerstvo pro církevní záležitosti v Berlíně a opakovaně se snažila dosáhnout znovutevření sborů, které byly za beckovského Polska uzavřeny.

Obnova jejich činnost na Těšínsku však povolena nebyla, ačkoli na okupovaných územích Čech a Moravy tato církev se všim všudy fungovala, dokonce tam mohla vysvěcovat nové kněze.

REPRO | ARCHIV AUTORA

Až na výjimečné případy, kdy na Těšínsku mohly být konány alespoň pohřby, se život husitské církve tady nepodařilo vzkřísit a věřící, kteří setrvali ve své víře a nepřestoupili na evangelické nebo katolické vyznání, žili až do května 1945 v církevním vakuu.

Jindra poznamenává, že vedení slezské diecéze při vyjednávání s německými úřady argumentovalo situací věřících na Opavsku, kde se na počátku 40. let alespoň v omezené míře dařilo na zabraném území konat bohoslužby, se svými nároky však neuspělo.

Po válce z početné náboženské obce vinou silných germanizačních tlaků na Těšínsku zůstaly jen trosky, ubýly tři čtvrtiny členů.

Kniha na několika místech oceňuje působení slezského biskupa Ferdinanda Stibora, shodou okolností bratra dědečka autora těchto recenzních řádků.

IVO HAVLÍK

Soubor staveb komunálního hřbitova je ojedinělý

Před 90 lety, osm let po vzniku Českého Těšína, byl dokončen soubor staveb komunálního hřbitova. Nové město se potýkalo s chybějící infrastrukturou, která povětšinou zůstala na druhé straně hranice. Mimo jiné nekropole. Ještě několik let proto museli pozůstalí pohřbívat své blízké „přes hranici“.

Komplikované poslední rozloučení

Převoz zemřelých přes nově vzniklou státní hranici byl problematický jak z hlediska formálního, tak hygienického i lidského. „Po rozdělení města v roce 1920 museli být zemřelí z nového města pohřbíváni kvůli nedostatku vlastního místa posledního odpočinku na hřbitovech v Těšíně. Konzulát Polské republiky v Moravské Ostravě z titulu povolení na převoz ostatků inkasoval poplatek ve výši 1400 korun, stejně tak celní úřad vyžadoval clo za květinové dary,“ popisuje badatel stavebního vývoje města Czesław Kraina. Vedení Českého Těšína tak muselo najít vhodné místo – v katastru místní části Brandýs, na území bývalého dvora Mosty.

Části pro tři hlavní vyznání

Komunální hřbitov v Českém Těšíně na Hřbitovní ulici byl odevzdán k užívání pět let po vzniku města. Levá část areálu byla vyčleněna pro katolíky, pravá pak pro evangelíky. O rok později zde byla zřízena oddělná část pro židovské spoluobčany. Zde byly macevy (náhrobky) postaveny v deseti pravidelných řadách, většinu z nich odsud nacisté odvezli v době

Hřbitovní kaple. Český Těšín: příběh města na levém břehu řeky, 2010, vydalo nakladatelství WART pro město Český Těšín.

druhé světové války. K poslednímu pohřbu zde došlo v roce 1986. „Hřbitov byl vysvěcen dne 25. října 1925. Investorem bylo město Český Těšín a celkové náklady činily 1,7 milionu československých korun. Kapacita hřbitova byla stanovena na 30 let, ale již v roce 1938 musel být areál rozšířen kvůli nedostatku místa pro pohřbívání občanů římskokatolického vyznání. Ve stejném roce přišla samospráva s plánem na vybudování urnového haje,“ doplňuje Kraina.

První nájemci hrobového místa

První osobou, která si zde pronajala hrobové místo, byla Anna Gaš-ová ze Štefánikovy ulice (takto s pomlč-

kou před ová byly zapsány do knihy klientky, které zřejmě přechýlení nepoužívaly), soukromnice, pro Marii Gaš, evangelického vyznání. Stalo se tak 17. 10. 1925. Dalšími byli Josef Kotzur, malíř, který dle záznamu uhradil místo posledního odpočinku pro Josefu Beck, katoličku, dále úřednice Marie Brejzek-ová pro Marii Brejzek (kat.), Zuzanna Kluśiewiczová, vdova, zřejmě pro svého zesnulého manžela Josefa (kat.) nebo obchodnice Anna Szkutková z Brandýsa pro Pavla Szkutka (ev.).

Dalšími, kteří jsou mezi prvními nájemci zapsáni do knihy vedené hřbitovní správou, byli např. vrchní revident Rudolf Rzechaczek z Cihelní ulice, choť úředníka Anna Sandtnerová z Prahy II., rotmistr bytem ve Státní kolonii Otakar Šebek, železniční zřízenec Gustav Czyž, vdova po městském úředníkovi Vlasta Smejkalová.

V jednom dni dvě zesnulé děti

Hřbitovní kniha je i dokladem toho, jak vysoká byla kdysi dětská úmrtnost. Pro své mrtvé narozené dítě – Jana – zamluvil 28. prosince roku 1925 hrobové místo obuvnický pomocník Ondřej Motyka, ve stejném dni tak musel učinit hostinský ze Střelníční ulice č. 1 (dnes KaSS Střelnice) Jan Paschek pro svého mrtvého syna Hanuše. Školník z polské školy Karel Raszka hned o týden později přišel na hřbitovní správu hledat poslední místo odpočinku pro syna Ottona.

Město také muselo organizovat sociální pohřby. Hned v únoru roku 1926 pronajalo za 30 korun hrobové místo pro almužnici Marii Recko-

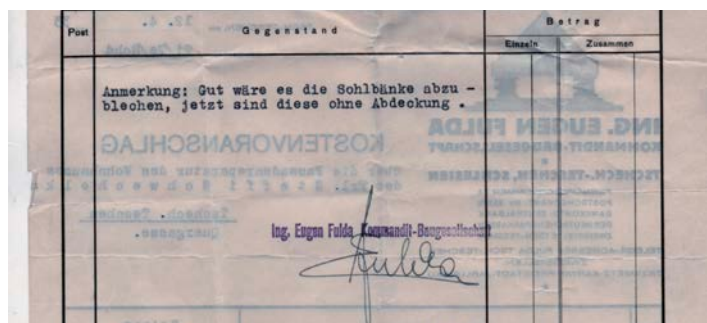
vou. Jednalo se zřejmě o ženu bez domova, jelikož v příslušné kolonce není uvedena žádná adresa.

Největší hrobky zabraly i tři místa

Mnozí lidé si zaplatili za hrobová místa, aniž by je ještě potřebovali – dle hřbitovní knihy zde k uložení ostatků došlo až časem. Například konditor (cukrář) Karel Bayer ze Šmerlingovy ulice č. 2 zaplatil čtyři tisíce korun za dvě místa za účelem zřízení rodinné hrobky s anotací „na dobu trvání hřbitova“. Dvojhrob získal se stejnou poznámkou o pár měsíců později i Karel Friedrich, stavitel z ulice Mechové. Na stejnou dobu si vymínila místo vdova po knihkupci z Hrabinské ulice Aloisie Ruff. Vrchní policejní strážmistr Jan Siostrzonek si zamluvil hned tři hrobová místa vedle sebe v únoru 1926. K pohřbu zde došlo zřejmě až v roce 1933.

Hodnotná architektura nese Fuldův rukopis

Pohřbívalo se zde od roku 1925 a ještě tři roky na pozemcích hřbitova vznikala ojedinělý soubor staveb. Všechny hřbitovní budovy, také přízemní židovský pohřební dům u vchodu na hřbitov, dostavěl v jednotném slohovém vzhledu v roce 1928 stavitel Eugen Fridrich Fulda, jehož rukopis nesou nejvýznamnější budovy ve městě: radnice, bankovní dům na rohu dnešní Hlavní třídy a Nádražní ulice, dům pro firmu Baťa a navazující dům židovského obchodníka Salomona Hupperta na dnešní Hlavní třídě. Dále kino Central, nemocnice, hotel Piast, požární zbrojnice v Masarykových sadech. Kromě řady činžovních domů a ro-

Hlavička faktury a podpis stavitele Fuldý.

Jedny z nejstarších hrobek (trojhruby) na zdejší hřbitově.

FOTO | DOROTA HAVLÍKOVÁ

dinných domků jeho firma v roce 1923 postavila Německou obecnou a měšťanskou školu na rohu dnešní ulice Sokola-Tůmy a Masarykových sadů, Polskou měšťanskou a obecní školu na rohu ulic Bezručovy a Havlíčkovy.

Podle památkářů jsou tyto objekty dokladem hodnotné architektury v historizujícím stylu. Hřbitovní kaple byla postavena na centrálním

půdorysu v historizujícím stylu s barokními a empírovými prvky a valbovou střechou. Do dnešního dne je využívána jako smuteční síň. Po levé straně z pohledu od vchodu stojí správní a hospodářská stavba s arkádou pro správu. Budova s mansardovou střechou je vlastně dvoupodlažní vilou na vyšší kamenné podezdívce.

Reklama kameníka z roku 1935. Těšínský kalendář pro rok 1935.

REPRO | TĚŠÍNSKÉ LISTY

Předpohřební dům židovského pohřebního bratrstva Chevra kadiša je v současné době využíván Luterskou evangelickou církví a. v. v České republice. Celý areál je obehnan zajímavým oplocením z kamenných soklů s krycí deskou, na niž jsou postaveny

omítané pilíře. Prostor mezi nimi vyplňují kovové rámy s jednoduchými vertikálními profily. Czesław Kraina připomíná také již neexistující skleníky a obchod s květinami a místnost prosekury, které zde byly k dispozici.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Čs. koruna oslaví sto let, Těšín měl po válce dočasné platidlo

Nový Československý stát se musel potýkat s mnoha těžkostmi. Jedním z nich byl problém vlastní měny.

Československá koruna, která navázala názvem na svou rakousko-uherskou předchůdkyni, oslaví sto let od svého vzniku. Přesto občané Těšína používali až do roku 1920 své vlastní platidlo.

Rašín, sokol, frank nebo koruna?

Na území nově vzniklého státu stále obíhala měna bývalého Rakousko-Uherska a rakouské banky tiskly další bankovky, což snižovalo hodnotu peněz. První ministr financí v Kramářově vládě, právník Alois Rašín, musel čelit narůstající inflaci a připravit novou měnu pro nový stát.

V únoru 1919 předložil Alois Rašín sněmovně návrh zákona, který jej zmocňoval k osamostatnění československé měny. Na tajném zasedání Národní shromáždění jeho plán přijalo. Utažovaná měnová reforma odděluje československou měnu měla být zahájena obkolem bankovek a stažením části peněz z oběhu.

V noci z 25. na 26. února 1919 byly uzavřeny státní hranice a ve dnech 3.-12. března proběhlo obkolem bankovek v hodnotě 10, 20, 50, 100 a 1000 K, které se tak staly česko-

slovenskými státopkami. Za obkolem byl účtován jednorozcentní poplatek a podle výše obkolevaných peněz se musela část peněz odevzdat. Do dvou tisíc se platil pouze poplatek, z vyšší částky byla polovina sumy odňata jako záloha na majetkovou dávku. Kdo předložil více než deset tisíc korun, byla mu obkolevána jen čtvrtina peněz, zbytek byl odňat.

Nekolkovaná platidla byla později pašována mezi nástupnickými zeměmi podle toho, kde měly vyšší kupní sílu. Československo zažilo příval rakouských dvacetníků, což nakonec vedlo k devalvací jejich hodnoty a dvacetihaléřová mince byla pak byla uznávána jako desetník.

Část soukromých státopek byla zadržena na zvláštních účtech a za ně vyměňována státní nucená jednorozcentní půjčka, kterou se mohla platit dávka z majetku. Tím se poda-

řilo zmenšit celkovou výši oběživa a zbrzdil inflaci. Dále byly sepsány válečné půjčky, pokladniční poukázky Rakousko-uherské banky, cenné papíry, běžné účty, depozita a drahé kovy.

V prvních měsících po vzniku nového státu se uvažovalo o různém pojmenování československé měny, objevily se návrh jako rašín, sokol, lev, hřivna, groš nebo československý frank. Nakonec zvítězila koncepce ponechání koruny, jejíž název je od středověku symbolem monarchie razící své peníze. Československá národní banka zdůrazňuje na svých stránkách, že jsme jediným z nástupnických států monarchie, který si název koruna udržel bez přerušení dodnes a nikdy jej nezměnil. Dokonce Rakousko ji změnilo na šilink.

Jaká byla situace po válce v Těšíně?

Těšínsko bylo sporným územím, které si na vytyčení hranice počkalo

až do roku 1920. Problém s rychle narůstající inflací a chybějícími drobnými bankovkami se vedení města rozhodlo řešit emisí svého vlastního platidla. Podle numismatiků a historiků to nebylo v té době nic tak neobvyklého.

V roce 1919 starosta města Alois Gamroth nechal v Prochaskově tiskárně vyrobit a vypustil do oběhu poukázky (asygnaty) v hodnotě 1 koruny nebo 50 haléřů. Platidlo zdobil znak města a text v polštině a němčině. Lidé jim běžně říkali „gamrotówki“ nebo „pawlitówki“, protože byly podepsány zmíněným starostou Gamrothem a Antoním Pawlitou, vedoucím finančního odboru Národní rady Těšínského knížectví, která městu vydala souhlas s vydáním vlastního oběživa. Oběživo bylo třeba vyměnit během tří měsíců od vydání.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

REPRO | ARCHIV AUTORKY

Jiřina Králová, znalkyně těšínského národopisu

Před dvaceti lety zemřela Jiřina Králová (1911–1998). Významná národopisná pracovnice a znalkyně folkloru Těšínského a Opavského Slezska, která do konce života žila v malém skromném domku v kolonii podél Karvinské ulice.

Jiřina Králová značně přispěla k vytvoření rozsáhlé sbírky lidového textilu, která je jedním z pilířů sbírkových fondů Muzea Těšínska. Sama kroj ráda a hrdě nosila. Díky svým znalostem a rukodělnému umění často přispěla k záchraně a obnově dobových kusů a mnoha místním folklorním souborům pomohla s krojovou výbavou.

Původem z Orlové, Těšiňáčka celým srdcem

Narodila se v Orlové. Navštěvovala školu pro dívčí povolání, kde se poprvé seznámila s krásou těšínských krajek a výšivek. Učarovaly jí a ona se o ně začala blíže zajímat.

Národopisné práci se začala věnovat po roce 1945 na Opavsku. Často prováděla terénní výzkum, při kterém získala řadu kontaktů. Soustředila se hlavně na formy odívání, zvyky a obyčeje a s nimi spojené pokrmy. Přirozeně tak postupně navázala spolupráci s muzejními institucemi. Nejprve se Slezským zemským muzeem v Opavě, poté s Okresním vlastivědným muzeem v Českém Těšíně (dnešním Muzeem Těšínska) a stala se jeho externí pracovnicí. Cíle spolupracovala také dalšími institucemi.

Tyto vztahy jí umožnily studovat původní kroje, ale také čerpat inspiraci pro rekonstrukce rukávců a plen těšínských krojů, získat kopie původních motivů. Kromě zmíněných krojových součástek její odkaz také zahrnuje i její osobní archiv a další

množství předmětů – fotografie, studie, brožury a knihy, části rukopisů a článků, kresby, vzorníky výšivek i originální součástky krojů získané při sběru v terénu.

Kroj nejen studovala, ale i nosila

V Českém Těšíně žila od roku 1956. Skromný domek zařídila lidovým malovaným nábytkem a doplnila vyšívaným textilem a keramikou z různých koutů republiky. Výsledkem její zručnosti a trpělivosti i jejího nadšení pro věc byly truhly a zásuvky plné krojových součástek těšínských, horalských, jablunkovských, lašských, kysuckých, hodslavských, opavských a dalších krojů. Ty sama nosila při vystoupeních souborů Slezan a Javorový nebo byly používány při krojových přehlídkách, k nimž psala scénáře. Sama si ale vyráběla i takové detaily jako například válečky určené pro paličkování krajek.

Byla rovněž jednou z organizátorek Slezských dnů v Dolní Lomné. Výsledky svého bádání zveřejňovala v odborných časopisech a studiích. Byla čestnou členkou Matice slezské a v roce 1981 jí bylo uděleno čestné členství v Národopisné společnosti československé při ČSAV v Praze.

Už bylo zmíněno účinkování Jiřiny Králové při folklorních slavnostech a přehlídkách. Nejen její vzhled a vystoupení musely být dokonalé. Přísně dohlížela i na ostatní tanečnice. V zájmu autenticity bojovala proti líčení a zlatým šperkům, perfektně musely být upraveny vlasy i celý kroj. Byla zakládající členkou dvou pilířů folkloru na Těšínsku – souboru Slezan v Českém Těšíně a souboru Javorový v Třinci. Pro oba zrekonstruovala čtyři základní typy krojů – těšínský, horalský, lašský (orlovský) a jakovský (jablunkovský).

EVA HOVORKOVÁ

ARCHIVNÍ FOTO | MUZEUM TĚŠÍNSKA

Jiřina Králová v lašském kroji.

Jiřina Králová (vlevo) s tanečnicí souboru Javorový na Slezských dnech roku 1969.

Interiér domu Jiřiny Králové v kolonii na Brandýši.

Euroregion Těšínské Slezsko už má dvacet let, pro obce na Těšínsku získal více než miliardu

Euroregion Těšínské Slezsko oslavil letos dvacet let své existence. Pomáhá obcím ve společném rozvoji a získání dotací. Smluvní strana Euroregionu za její českou část (Regionální sdružení územní spolupráce Těšínského Slezska) sídlí v Českém Těšíně a pro obce a různé organizace získal za dobu své existence více než miliardu evropských peněz.

„Euroregion Těšínské Slezsko patří k nejúspěšnějším v celém pásmu podél česko-polské hranice. Pomohl realizovat stovky větších i menších projektů a pomohl českým i polským samosprávám po obou stranách hranice získat miliardové prostředky z evropských fondů. Jen v Českém Těšíně jsme díky spolupráci s Euroregionem mohli dát do modernizace města společně s dalšími navazujícími dotacemi více než miliardu korun. Díky organizační podpoře Euroregionu jsou úspěšné i různé neziskové organizace nebo školy, sportovní kluby, dobrovolní hasiči a další, kteří by sami nebyli schopni složitou administrativu zpracovat,“ hodnotí starosta města Český Těšín a současně dlouholetý místopředseda sdružení Vít Slováček.

Nejúspěšnější města a obce

Městem, které bylo v regionu nejúspěšnější v získávání peněz a počtu realizovaných projektů, je právě Český Těšín. V posledním programovacím navrhl 12 projektů, stejný počet projektů má Petřvald, Bohumín o jeden méně, Havířov 10, Karviná 7, Jablunkov navrhl jeden projekt. Z obcí jsou neaktivnější Dolní Lomná a Hřava. Kromě pe-

Sportovní lávka – pohled z polské strany.

FOTO | DOROTA HAVLÍKOVÁ

něž do investic, které v Českém Těšíně umožnily mimo jiné proměnit parky, nábřeží, rekonstruovat budovu Střelnice, postavit znovu Avion, opravit hraniční mosty, postavit sportovní stadion nebo rekonstruovat Tovární ulici, Euroregion pomohl získat pro obce a organizace velký balík peněz na sportovní a kulturní akce nebo záchranu kulturního dědictví či do vzdělávání.

Na Těšínsku je tomu jinak

Na mezinárodní konferenci, která se uskutečnila na sklonku dubna v Těšíně, vyhlásil Euroregion TS svůj výroční den, jenž bude připadat na

22. dubna, a představil vlastní vlagu.

Na konferenci promluví osoby, které stály v počátcích projektu. Byl mezi nimi i polský europoslanec Jan Olbrycht, bývalý starosta Těšína, který připomněl vzájemné dobré vztahy obou stran. „Na mnoha místech, když dojdou peníze, tak se partneři rozloučí. Na Těšínsku je tomu jinak, my jsme vztahy nebudovali kvůli penězům. U nás se nejprve pracovalo a až později podepisovaly smlouvy,“ řekl europoslanec.

Peníze budou důležité i v budoucnu

Starosta Vít Slováček však zdůraznil, že peníze budou důležité i v budoucnu. „Přestože programovací období končí za dva roky, již se intenzivně připravujeme na další. Protože kdo je připraven, není zaskočen. Díky tomu se nám v minulosti dařilo získávat opravdu rekordní dotace. V dalších letech se chceme zaměřit na projekty do dopravní infrastruktury a ekologie. Protože v operačním programu je vyčleněno nejvíce peněz právě na OP Doprava, věřím že i pro Český Těšín se nám podaří získat takové prostředky, které významnou měrou dovolí rekonstruovat stávající síť komunikací a zaměřit se i na výstavbu dalších parkovišť či inteligentní dopravní řešení. Neméně důležitou roli přikládám čerpání

peněz z OP Ekologie,“ říká starosta Slováček.

Pro Česko téměř 24 miliard eur

V programovém období 2014-2020 jsou pro Českou republiku z Evropských strukturálních a investičních fondů vyčleněny prostředky ve výši téměř 24 miliard eur prostřednictvím deseti tematických programů. Další peníze jsou k dispozici v programech Evropské územní spolupráce.

„Věřím, že pokud si Euroregion udrží schopné lidi v čele a stejně tak budou mít obce v regionu šikovné vedení, které bude mít chuť bojovat o peníze pro samosprávy a jejich organizace, může to být další dekáda, která přinese regionu rozvoj. Současně si musíme uvědomit, že je to důležité období i s ohledem na skutečnost, že do střední Evropy již nebude v budoucnu směřovat tak velká podpora na vyrovnání životní úrovně. Proto region nesmí šance, které přináší další dekáda, promarnit,“ doplnil Slováček.

Regionální sdružení územní spolupráce Těšínského Slezska sídlí v Českém Těšíně a jejími členy jsou všechny obce a dále Sdružení obcí Jablunkovska, Svaz obcí okresu Karviná a Regionální rada rozvoje a spolupráce se sídlem v Třinci. Český Těšín je rovněž přímým členem sdružení stejně jako dalších 10 obcí z regionu.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Kavárna Avion se vrátila na své místo také díky evropské dotaci. FOTO | DOROTA HAVLÍKOVÁ

Historie těšínských mostů začíná ve 14. století, dva z nich mají letos jubileum

Obě části dvojměstí spojují čtyři mosty. Letos v srpnu slaví 115 let od uvedení do provozu Jubilejní most císaře Františka Josefa, dnes most Svobody u Střelnice. 130 let má Železniční most, jediné kolejové spojení Těšínů. Hlavní most pod zámek byl budován několikrát a naposledy se začal stavět před 65 lety. Nejmladší – Sportovní lávka – má sice jen sedm let, ale už ji zmiňují některé cestovatelské bedekry jako místo, které má cenu vidět.

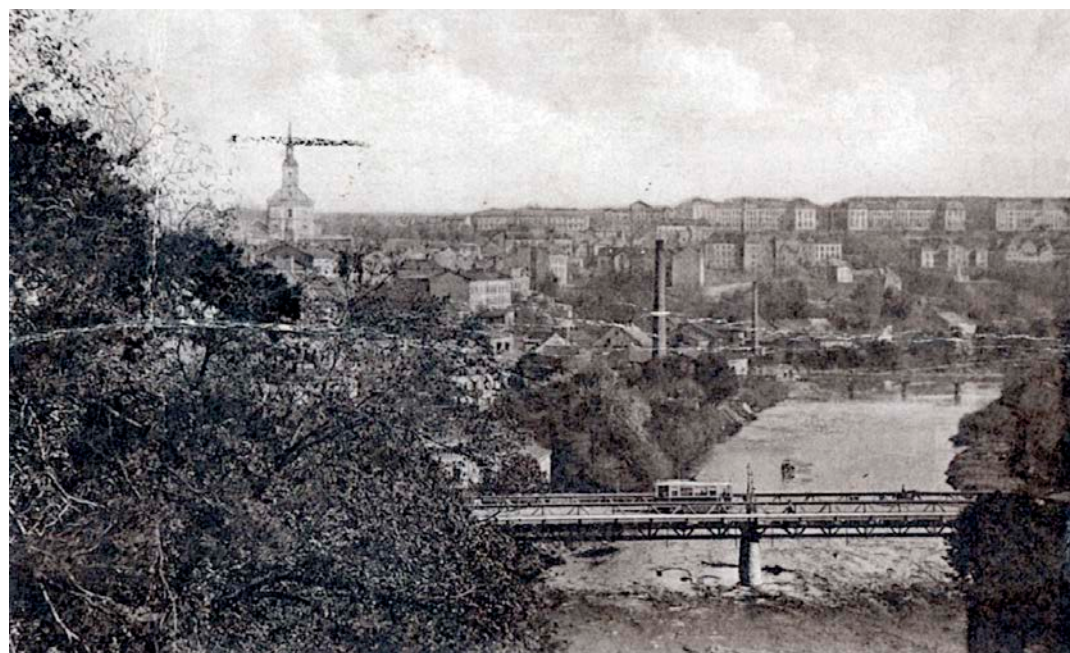
Hlavní, Zámecký, Solný nebo Dlouhý a Přátelství

První, tehdy ještě dřevěný, most přes Olzu v Těšíně byl postaven už na sklonku 14. století v místě původního brodu pod zámek. Až do konce 18. století v tomto místě stávala městská Vodní brána. Po staletí se zde vyvířalo mýtné.

Kamenný most zde byl postaven po roce 1781, kdy nahradil původní dřevěnou konstrukci.

„Říkalo se mu Hlavní most, Zámecký nebo také Solný, jelikož vedl k solnici, tedy skladišti soli v Alejích arcivévody Albrechta. Používaly se i názvy jako Dlouhý nebo Reichstrassenbrücke,“ uvádí Czesław Kraina s tím, že zmíněné přemostění bylo v důsledku povodní již dlouho ve špatném technickém stavu, až bylo v roce 1891 rozebráno.

Ocelovou nosnou konstrukci nového přemostění vyrobil knížecí závod Erzherzog Brückenbau-Anstalt in Karlshütte ve Frýdku-Lipínách, v současnosti koncern ArcelorMittal. „V květnu 1891 zhotovili italští stavitelé středový mostní pilíř. Umístili jej v prohlubni, kterou pro potřeby ukotvení sloupu ve skalna-

Tramvaj jede po mostě pod zámek, v pozadí Kametzova lávka.

FOTO | ARCHIV AUTORKY

tém dně řeky provedli dělníci pomocí dynamitu. Během stavby se používala vodní čerpadla. Ocelový most spolu s lávkou přišel na 85 tisíc zlatých, z toho ocelová konstrukce na 52 tisíc a zednické práce na 23 tisíc. Most byl v délce 56 m, šířka silnice byla 7,58 m, včetně chodníků na obou stranách. Osa mostu byla k řece pod úhlem 82 stupňů a byl vybaven 6 lucernami. Hmotnost ocelové konstrukce byla dle dobového tisku 229 684 kg, celkem vážil 456 484 kg. Konstrukci montovalo 28 pracovníků po dobu 9 týdnů. Při zkouškách byl zatížen po dobu jedné hodiny váhou 460 kg na metr čtvereční a prohnul se jen o 5 mm, maximální povolená deformace byla 20 mm,“ uvádí zajímavosti o mostě Czesław Kraina.

Středem pochodovalo tisíc vojáků a arcivévoda

Nový most byl uveden do provozu v sobotu ráno 17. října 1891. Při této příležitosti arcivévoda Evžen Habsburský vedl slavnostním pochodem jednotku čítající tisíc vojáků doprovázených vojenskou kapelou. Stavbu financovalo ministerstvo obrany. Kolaudace proběhla teprve v červnu 1892. V roce 1935 explodovala na české straně výbušnina a 1. září 1939 byl most vyhozen do povětří ustupující polskou armádou. V roce 1941 zde Němci postavili železobetonový most (první tohoto typu v celém městě). Ten byl opět vyhozen do povětří ustupující německou armádou.

Rudá armáda postavila po zakončení válečných operací na místě dřevěnou lávku, kterou o rok později strhly ledové kry. Teprve v roce 1954 byl postaven železobetonový most Družby (Přátelství), který zde stojí a slouží dodnes. Zátěžovou zkoušku provedla Československá armáda bojovými vozidly.

Po odstranění přístavků celnic vyšel najevo nepříliš dobrý stav povrchových částí mostu. Česko-polský projekt REVITALPARK 2010 - kromě revitalizace celého podzámčí - zahrnoval také opravu povrchu mostu, chodníků a instalaci nového zábradlí. Zajímavé je i moderní pojetí nasvícení objektu. V místě procházející státní hranice (prostředek vodního toku) most nově protíná modře svítící ledová páska.

Jubilejní most císaře Františka Josefa I.

Na místě dnešního mostu Svobody u Střelnice byl v roce 1903 u příležitosti 55. výročí vlády oblíbeného panovníka postaven Jubilejní most císaře Františka Josefa I. Slavnostnímu otevření předcházelo mizerné počasí. Kvůli povodním musely být podle dobového tisku dokonce odvolány dlouho plánované manévry a vojáci měli nárok na dva týdny propustky.

Most byl otevřen 18. srpna 1903, v den císařových narozenin. „Slavnost začala v 11 hodin výstřelem z kanonu, pro četné příchozí vyhrávala podniková kapela Tříneckých železáren. Lidé provolávali čest císaři,“ uvádí Kraina. Most byl pojmenován jako Jubilejní most císaře Františka Josefa I. (stejně uctívali v různých letech svého panovníka například v Bohumíně a jiných městech).

Rozpětí mostu bylo 60 m, šířka byla 14 metrů. Během první velké války byl přejmenován na Říšský most – Reichsbrücke, po roce 1920 na Most poblíž Střelnice. „Dne 1. září 1939 je ve 13.30 hodin vyhodila ustupující polská armáda do povětří. Během let 1939-40 byl postaven znovu jako Wehrmachtbrücke, v roce 1945 je vyhodila do vzduchu ustupující německá vojska. Nový most byl na stejném místě otevřen až 21. června 1963, neměl však dlouhého trvání,“ doplňuje Kraina.

V roce 1970 jej strhla velká povodňová vlna i s pěti polskými hasiči, kteří v té době na mostě hlídali. Jejich

18. srpna 1903 proběhlo slavnostní otevření Jubilejního mostu císaře Františka Josefa I.

FOTO | FOTOPOLSKA.EU

těla se nikdy nenašla. Nynější most Svobody byl vybudován v roce 1974 a nedávno prošel rekonstrukcí. Na pokrytí nákladů získala peníze samospráva města z evropských fondů.

Železniční most má 130 let

Nýtovaný ocelový Železniční most byl postaven před 130 lety, tedy ve stejném roce 1888, kdy byla uvedena do provozu železniční trať v úseku Těšín – Bílsko.

Doprava zde nabrala na větší intenzitě až na začátku první světové války, kdy byl provozněn další úsek na trase z Ostravy-Kunčic. „Dne 1. září 1914 začal provoz na úseku Prostřední Suchá – Těšín. Do Těšína, kde vládla rovněž Košicko-bohumínská dráha, se trať dostala připojením na Dráhu moravskoslezských měst výhybkou na pravém břehu řeky Olše. Se vznikem Československa a ustálením hranice na Těšínsku v roce 1920 na řece Olze/Olši se pět kilometrů tratí ocitlo mimo naše území, v Polsku. Na obzoru se začala rýsovat první přestavba. V průběhu 20. let 20. století projekt přeložky dozrával a v závěru této dekády byl realizován,“ uvádí web drahari.info.

V meziválečném období byla na mostě zachována osobní a nákladní železniční přeshraniční doprava a na polské straně se objevilo zázemí pro pohraničníky.

„Ustupující polská armáda vyhodila mostní pilíře na pravém břehu dne 1. září 1939 ve 14 hodin. Po příchodu Němců přemostění obnovili vojáci z 45. pěší divize Wehrmachtu. 3. května 1945 byl most znovu vyhozen do vzduchu ustupujícími německými jednotkami. Po válce bylo přemostění rychle rekonstruováno, ale nyní šlo již o svařovanou konstrukci. V poválečném období vnikla nad kolejíštěm věž pro hlídku pohraničníků, která byla vybavena reflektorem a stojanem pro samopal. Nákladní vlaky začaly po válce projíždět mostem 4. srpna 1946, osobní od 7. října 1946. Po 6. říjnu 1951 byla vedena

Provizorní most v roce 1971, který strhla o rok později povodeň.

FOTO | ARCHIV AUTORKY

mostem pouze nákladní doprava,“ uvedl ve svém článku Maciej Dembiniok na stránce kolejciestyn.pl.

Osobní železniční doprava zde byla obnovena po dlouhé přestávce až v roce 1995 po revitalizaci a elektrifikaci tratě spojující oba Těšíny (první zahajující slavnostní jízda proběhla 28. února 1995).

Celní a pasové odbavení probíhalo v budově před poštou na české straně hranice, mezinárodní vlaky byly přistavovány k první koleji českotěšínského nádraží. Po přistoupení obou států do Schengenského prostoru 21. prosince 2007 byla zrušena pasová kontrola. Od roku 2009 zde probíhala opět jen nákladní doprava.

„Díky zástupcům měst a kraje byla 13. prosince 2015 opět obnovena osobní doprava na tomto úseku, kdy je možné se mezi Těšíny přepravovat „frýdeckým“ spojem,“ doplňuje Dembiniok s tím, že v současné době hraniční Železniční most má délku 65,24 metru.

Dvě dřevěné lávky již neexistují

Koncem 19. stol. byla v místě „Mlýnské brány“ (pod studnou Tří bratří) postavena dřevěná „Kametzova lávka“ (podle jména stavitele).

Ta již dnes neexistuje. Stejně se nedochoval dřevěný most v blízkosti „třetího jezu“ za parkem Adama Sikory z přelomu 19. a 20. století.

„Dřevěná lávka pro pěší v této části původně samostatné Svibice, která byla později přičleněna k „velkému“ Těšínu, byla vybudována v 70. letech 19. století. Sloužila především obyvatelům Błogocic, které byly tehdy součástí Svibice a teprve vytyčením hranice v roce 1920 se staly samostatnou obcí. Hutníkům, kteří chodili z pravobřežního Těšína pěšky na směny do Třineckých železáren, školákům směřujícím do svibické školy, občanům, také vojákům ze zdejší posádky a výletníkům. Z české strany se k ní přicházelo po vale, který dnes lidé používají k procházkám nebo cyklovýletům,“ říká Kraina s tím, že mezi dnešními zahrady domů je ještě patrná přístupová cesta.

Lávku často narušovaly povodně. Naposledy byla znovu postavena v roce 1901, kdy se na úhradě nákladů podílely společně Těšínská komora a město. Po rozdělení Těšínska v roce 1920 zde vznikl na pravé straně řeky přístřešek pro pohraničníky a přechod v rámci malého pohraničního styku, který byl k dispozici pouze během dne. Poslední velká oprava, na které se podílela obě města a obec Svibice, proběhla zřejmě v roce 1934. Po narušení konstrukce během povodní v roce 1940 byla lávka po roce 1946 rozebrána.

Jemná klenutá krása Sportmostu

Šest metrů široká a téměř sto metrů dlouhá Sportovní lávka překlenula o kousek dál v roce 2011-12 řeku Olzu/Olši, sousední potůček a malý ostrov před parkem Adama Sikory. Dnešní oživení těchto městských parků ukazuje, jak moc zde přemostění chybělo.

Lávka propojila velmi atraktivní zelené plochy po obou stranách hranice, které rovněž prošly komplexní revitalizací: parky, aleje i sportoviště. Umožnila také napojení cyklotras na obou stranách hranice. Díky nové lávce vznikl propojením české i polské části zajímavý ovál pro cyklistiku a bruslení.

Zavěšená lávka v jemných křivkách navazuje na pěší komunikace. Má moderní dynamický tvar jemných rozměrů, který nepřehlásuje krajinu, ale doplňuje ji. V nedávné době byly konstrukce klenutého oblouku i osvětlení vyčištěny.

Výstavba Sportovní lávky je součástí rozsáhlého a dlouhodobého projektu Těš se Těšínem – Zahrada dvou břehů, na němž spolupracují obě města. Cílem projektu je s pomocí evropských peněz proměnit příhraniční části obou Těšínu v místo pro relaxaci a aktivní oddych.

Deml byl za záchranu mostu povýšen

Pro naše předky měly mosty velký význam nejen jako dopravní spojnice napřed mezi levo a pravobřežní částí města a později po roce 1920 mezi oběma samostatnými městy. Při významných příležitostech stavěli Těšínská města slavnobrány, především na Hlavním mostě pod zámek. Na nich se členové císařské rodiny vítali se svými poddanými, zastavil se na něm zmíněný císař i československý prezident Antonín Novotný během své cesty do Polska. Zde došlo i k předání polské straně těl legendárních polských letců Żwirky a Wigury, kteří zahynuli u Těrlicka. I pro vojsko měly strategický význam, proto je také obvykle ustupující armády té které strany vyhodily do povětří.

Císař vyznamenal a povýšil do šlechtického stavu těšínského starostu Johanna Demla za záchranu mostu v roce 1866 během prusko-rakouské války. **DOROTA HAVLÍKOVÁ**

Strážní věž nad Železničním mostem v letech 1950-1960.

FOTO | ARNOŠT OREL

Proměna sportovišť. Další velké investice přijdou letos a příští rok

Český Těšín se pyšní mladými sportovci, kteří se již stávají legendami. Držitelkou nového českého rekordu na jednu mili je naše nadějná běžkyně Simona Vrzalová, absolvent zdejšího Gymnazium Marek Grycz má čerstvý titul mistra světa v moderním pětiboji.

Oba město odměnilo titulem zasloužilý občan, všechny další pak novými sportovními projekty. Po rozsáhlých investicích do venkovního areálu a zimního stadionu a dále proměně nábřeží na relaxační místo začne v nejbližších měsících stavební ruch v Gymnazijské ulici a Svojsíkově aleji. Vznikne zde multifunkční hala a nová tělocvična pro gymnazisty, připravuje se budování cyklostezek. Mezitím se můžeme seznámit s historií některých sportovišť.

Frýdecká: krušné začátky i konec

Českoslovenští už od meziválečného období neúspěšně bojovali s úřady, aby měli vhodný sportovní stadion s lehkootletickou dráhou. Nezískali ani povolení, ani příslib finanční podpory. „Teprve v lidově demokratickém zřízení, kdy je tělovýchova řízena stranou, se naši sportovci dočkali splnění svého největšího přání,“ psal kronikář. Ovšem projekt byl velmi okleštěn a lidé si jej museli stavět od roku 1955 ve velké míře sami, po odpoledních nebo nedělních (soboty byly ještě pracovní) v rámci akce Z. Výběr padl na prohlubeň vedle Frýdecké ulice, kde se kdysi těžil jíl pro parní cihelnu stavitele Kametze.

K oficiálnímu otevření došlo až za 8 dlouhých let – v roce 1963 – přátelským zápasem v kopané mezi „senio-

ry“ z Tělovýchovné jednoty a zaměstnanci ČSAD Český Těšín.

Objekt měl fotbalovou plochu, škvárovou dráhu, dvě laminátové tribuny, pokladny a ochozy. Za převlékárny a sociální zázemí sloužily dvě dřevěné kabiny s venkovními umývadly.

V letech 1971–1975 se plánovalo postavení zděných WC a šaten s kulturní místností, bufetem. Projekt byl zadán a vypracován, k investici ale nikdy nedošlo. Areál postupně chátral a v 90. letech už byl v žalostném stavu, scházeli se zde i narkomani a bezdomovci.

„Když se tam cvičilo nebo hrál zápas, bylo „úžasné“, jak krásně černá škvára zalézala do kopaček, do nohavic nebo za dres. Díkybohu za nový stadion. Pokud se ke hřišti nešlo od Frýdecké, pak byl druhý možný vstup (a dodnes je) od ulice Slovenské. Pokud zde byla zamčená vrátka, pak se muselo jít k tomu prvnímu vchodu, tj. poblíž zastávky na Frýdecké. Ta cesta byla rozbitá a často jí kvůli bahnu nebo závějím sněhu nešlo projít. Později tam udělali dětské hřiště a park a samozřejmě nové sportoviště,“ vzpomíná jedna z občanek Jana Beníčáková.

Přítomnost nabídla moderní řešení

Důstojného sportovního areálu, který zmiňuje paní Beníčáková, se občané dočkali až v roce 2010, kdy město připravilo úspěšný projekt na adaptaci zanedbaného areálu. Částka 66,23 milionu korun, kterou získalo z EU, byla největším evropským příspěvkem na sportovní a volnočasovou infrastrukturu ve městech do 50 tisíc obyvatel.

Koupaliště s třímetrovou trampolínou. 30. léta 20. století. Ze sbírky rodiny Adámkových. FOTO | FOTOPOLSKA.EU

Stadion ve druhé polovině 60. let. FOTO | LUDEK NOVÁK

Soustava hřišť a moderního zázemí o čtyřech hektarech dnes nabízí bohaté sportovní vyžití. Areál slouží sportovcům, žákům základních a středních škol a veřejnosti. Sportovci mají nyní k dispozici fotbalové hřiště se zavlažováním. Dále zázemí pro lehkou atletiku, volejbalové a basketbalové hřiště. Veřejnosti slouží skatepark, cvičná ministěna, bikrosový areál a dvouúrovňová dráha pro in-line bruslení a dětský koutek. Celý areál je oplocen, má k dispozici výkonné

osvětlení, tribunu, nové parkoviště a budovu se šatnami, toaletami a technickým zázemím.

Lehkootletický ovál využívají také fotbalisté v rámci tréninku, jehož součástí je i lehkootletická příprava. Probíhají zde také okresní i krajské přebory v hasičském sportu.

Areál získal Cenu laické veřejnosti v prestižní soutěži „Stavba Moravskoslezského kraje 2010“, kdy si ji pro její kvality vybrali sami občané.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Stadion ve Frýdecké měl mít dle plánu z roku 1955 dvě hřiště pro kopanou, šestipásovou lehkootletickou dráhu, dále hřiště na odbíjenou, košíkovou, házenou, tenisové dvorce i tělocvičnou halu a klubovní místnost. Tyto smělé plány nebyly tehdy naplněny a já jsem velmi rád, že se nám podařilo projekt našich předků, pro nějž tehdy nenašli pochopení úřadů, dotáhnout do konce.

Totéž se týká zimního stadionu, díky němuž ve městě znovu vstal z popela hokej, hraje zde několik družstev. Také krasobruslení dosahuje vynikajících výsledků, máme nyní mistryni republiky Karin Kenickou a veřejnost si může zabruslit s využitím pohodlného zázemí. Nejedná se o žádné elitní projekty, jako jsou golfová hřiště nebo wellness centra, která některé obce z evropských peněz staví, ale místa pro lidi každého věku a kondice. Završením našich snah na podporu sportu bude výstavba tělocvičny pro Gymnázium Josefa Božka a haly, která našim sportovcům chybí. Projekty se rozběhnou ještě letos.

**STANISLAV FOLWARCZNY,
MÍSTOSTAROSTA**

Práce dobrovolníků na úpravě ochozů stadionu na Frýdecké ulici v letech 1960-1963.

FOTO | LUDEK NOVÁK

Na plovárnu U Hrabinky se chodí lidé koupat již 94 let

Historie první plovárny na území Českého Těšína se podle badatele Czesława Krainy datuje k roku 1924. Měla pouze jeden bazén, který byl vybaven třímetrovou trampolínou, dále dřevěné šatny, bufet, taneční pódium a pokladnu.

K dispozici byly dva tenisové kurty před areálem. Vodu správce čerpal z nedalekého potoka Hrabinka (Grabiniorka, Darunka, Strzyżówka). První bazén nesplňoval předpisy pro plavecká utkání, jelikož neměl správné rozměry a stěny byly šikmé.

„Současná plovárna s plaveckým a dětským bazénem pochází z roku 1972. Její výstavba se protáhla na několik let a část prací provedli samotní občané zdarma v rámci akce Z. Oficiální otevření se uskutečnilo 27. června 1972 ve 13.30,“ uvádí Kraina. V roce 2004 byla plovárna modernizována. Za částku 60 milionů korun byly betonové bazény obloženy nerezovou ocelí, modernizací prošla filtrace vody. Zařízení má vodotrsky, vodní trysky, tobogan, skokanskou věž a čtyři skluzavky.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Maminka již nežijícího jazzmana Rudolfa Marka na původní plovárně, kde byly k dispozici k ležení dřevěné rošty. Markovi bydleli v brandýšské kolonii a fotografie pochází z 30.let minulého století.

FOTO | ARCHIV RUDOLFA MARKA

Přírodní kluziště versus moderní stadion

Po osvobození v roce 1945 byla v Českém Těšíně dvě přírodní kluziště: na škvárovém hřišti SK Český Těšín na nábreží a druhé ve správě HC Brandýs na rybníce pana Branného za brandýskou restaurací.

V roce 1948 došlo ke sloučení zmíněných klubů s tělovýchovnou jednotou, která vlastnila hřiště se sportovním pavilonkem u mlékárny, a tam se přestěhovalo i kluziště. V pavilonu byly šatny, bufet a na něm hodiny s časomírou. Zpočátku mělo hokejové hřiště jen nízké mantinely z fošen, později už metrové.

O přírodní led se starali sami hráči, kteří během mrazů nastupovali na noční směnu, kdy polévali kluziště. Přestože Těšínská mlékárna nabízela přes zimu k dispozici mrazicí zařízení, tehdejší úřady odmítly prosby sportovců o vybudování umělé ledové plochy.

„A tak jsme museli my, hokejisté, jezdit na tréninky v pozdních hodinách na zimní stadion do Ostravy, a to většinou nákladním autem s plachtou, kde jsme na korbě seděli na pytlích s výbavou. Noční návraty bývaly tak dvě tři hodiny před po-

Na fotce zleva Lubomír, Stanislav a Ludvík Vincourův. Hráli fotbal, hokej, boxovali, vynikali v dalších disciplínách.

FOTO | ARCHIV STANISLAVA VINCOURA

vinným vstáváním na ranní směnu,“ vzpomíná nadějný, dnes již emeritní sportovec Stanislav Vincour, jeden ze tří legendárních bratrů Vincourů.

V roce 1985 se město kluziště s umělou ledovou plochou konečně dočkalo, ale nezastřešeného, otevřeného rozmarům počasí. „Jako malá

jsem s rodiči chodila koukat na zápasy bratra a jeho týmu a pamatuji si tu děsnou zimu pod dřevěným přístřeškem a horký čaj v kelímku,“ opět vzpomíná Beničáková. Další lidé si vybavují převlékání do bruslí na lavici pod širým nebem a zmrzlé boty, do kterých se po bruslení opět nazouvali.

Na začátku nového století došlo k zastřešení objektu, tomu však chyběl vhodný plášť, stejně jako šatny a hlediště.

V roce 2014 byla dokončena rekonstrukce a dostavba zimního stadionu s víceúčelovou sportovní halou. Město na projekt získalo dotaci 51,2 milionu korun na zateplení pláště haly, hlediště pro 500 diváků, sociální zázemí a šatny pro sportovce, rozšíření mantinelů, došlo i k vybudování sněžné jámy a bufetu.

Neméně důležitou součástí stavby se stala rekonstrukce venkovních zpevněných ploch, včetně parkoviště s 38 místy. Provoz zimního stadionu se navíc rozšířil o novou víceúčelovou sportovní halu s umělým povrchem, kde je možnost zahrát si například tenis, nohejbal či volejbal.

DOROTA HAVLÍKOVÁ

Devadesáté výročí tenisu v Českém Těšíně

U příležitosti 90. výročí tenisu v Českém Těšíně dovoluji si připomenout něco z historie. Stál jsem v čele tenisového oddílu 56 let: od roku 1948 do roku 2004 a jsem jeho dosavadním čestným předsedou.

Předně se musím zmínit o velkolepé oslavě 80 let tenisu v Českém Těšíně, která se konala v chalupě „Na Fojtství“ v Oldřichovicích. Organizátorem byl velmi dobrý tenista a závodní hráč Petr Wojtyla. Celé akce se zúčastnili mj. členové sdružení Amfora. Jejimi členy byli vynikající sportovci a umělci v čele s moderátorem Karlem Šípem, vynikajícím fotbalistou Antonínem Panenkou, zpěvákem a hudebníkem Josefem Laufrem, Mertou, Fialou a jinými. Lesku oslavy výročí dodala také přítomnost předsedy Českého svazu tenisu Ivo Haderky. Oslavy pokračovaly po dva dny na dvorcích u Olzy v Českém Těšíně. Ve čtyřhře byl vítězem Petr Wojtyla s fotbalistou Panenkou.

První kurty byly u plovárny

Vznik „českého“ tenisu v Českém Těšíně začal před druhou světovou válkou u plovárny. Byly tam dva dvorce patřící českému klubu. Dva další dvorce v majetku německého klubu byly u Olzy v parku „Střelnice“, od roku 1924 v majetku Deutscher Tennisclub – nástupce rakouského Teschner Tennis Klub, ale chybělo zde sociální zařízení. Po druhé světové válce zanikly dvorce u plovárny a nyní je tam parkoviště pro kola a auta.

Dvorce u Olzy převzal v roce 1945 TJ Slavoj v dezolátním stavu. Postupně došlo v letech 1945 až 1998 k výstavbě dalších pěti tenisových dvorců a tenisového pavilonu. Díky městu byly poskytnuty k výstavbě pozemky v areálu Střelnice a také

Sportovní móda v roce 1936. Pravděpodobně českotěšínské tenisové kurty.

FOTO | ARCHIV CZESŁAWA KRAINY

stavební parcela pro výstavbu tenisového pavilonu. Vše bylo postaveno díky sponzorům, hlavně díky Třineckým železárnám.

Zlatá éra bílého sportu

V letech 1950 a 1960 byly za velkého zájmu občanů na tenisových dvorcích uspořádány exhibice vynikajících hráčů naší republiky. Byl mezi nimi desetinásobný mistr republiky Jiří Javorský, mistryně ČR a finalistka Wimbledonu Helena Suková, druhá nejlepší tenistka Olga Mišková-Gazdíkova. Dále druhý nejlepší tenista a vynikající hokejista Vladimír Záborský a další. Vystoupilo také družstvo Armádního tělovýchovného klubu v čele s Krajíčkem a také s otcem Ivana Lendla.

V letech 1958 a 1970 jsme byli postiženi velkou povodní. Díky členům

oddílu jsme obnovili tenisové dvorce a usazeniny bahna jsme odstranili. Bylo toho celkem sedm nákladních aut bahna a bláta.

Jako tenisový oddíl jsme byli účastníky krajského přeboru. Ze závodního družstva se letos Eva Jeřowiczová-Vincourová dožívá 88 let, já sám budu mít 95 let a Alžběta Cieslarová 100 let.

Severomoravský kraj na tradiční juniore v Pardubicích reprezentovali dorostenci našeho oddílu Cymorek, Kantor a Kočí.

Tenisovému oddílu přeji mnoho úspěchů v soutěžích.

**BOHUMIL MUROŇ,
BÝVALÝ STAROSTA MĚSTA
ČESKÝ TĚŠÍN**

Kolem roku 1955. Autor při doběhu míčku.

FOTO | ARCHIV BOHUMILA MUROŇE

Bílý sport slaví 120 let

Prvopočátky tohoto elegantního sportu dam a gentlemanů se v našem městě datují k roku 1898, kdy do Těšína přišli rakousko-uherský důstojníci a založili zde Teschner Tennis Klub. Hrávalo se na různých místech.

Většina kurtů byla postavena v poslední dekádě devatenáctého a v prvních dvou desetiletích dvacátého století. V roce 1902 vznikly dva kurty u tehdejšího kluziště (dnes na polské straně). Na území dnešní české části Těšína bylo před vypuknutím II. světové války sedm dvorců. Dva „německé“ za Střelnicí, dva na tzv. Kontešinci, které za katolickým kostelem postavili zde sloužící vojáci – hrávalo se zde až do roku 1938. Dva byly u plovárny v části Hrabina, jeden byl v ulici Komorní a byl v soukromém vlastnictví stavebníka Kametze.

CZESŁAW KRAINA

Tenisové družstvo v 60. letech 20. století. Zleva stojí Otmar Jeřowicz, Eva Vincourová-Jeřowiczová, Alžběta Cieslarová, Bohumil Muroň a Štěpán Žák.

FOTO | ARCHIV BOHUMILA MUROŇE

Český Těšín – průběh srpnových událostí roku 1968

Před 50 lety začala Operace Dunaj. Vojenský vpád z 20. na 21. srpna vojsk pěti členů Varšavské smlouvy v čele se Sovětským svazem násilně potlačil československý pokus o reformu socialismu, tzv. pražské jaro. Cizí armády obsadily všechny strategické body a města.

Jedním z nich byl Český Těšín, do kterého vjela obrněná technika mostem Přátelství. Během prvního týdne okupace českoslovenští občané vyjadřovali silný odpor, čímž veřejnost zabránila provedení původních plánů k ustavení otevřeně kolaborantské tzv. dělnicko-rolnické vlády. Stejně to bylo u nás ve městě. Na dobových fotografiích jsou zřejmé zaťaté pěsti, kterými lidé na mostě tanky vítali. Na českotěšínských budovách a mostech se objevila lidová tvořivost hesel proti okupantům.

Co vpádu pěti armád předcházelo?

Již 9. května 1968, kdy se za účasti vládních představitelů ČSSR, SSSR a Polska konala v Českém Těšíně manifestace z podnětu Polské sjednocené dělnické strany PZPR (obdobu KSČ) v Katovicích k 23. výročí vítězství nad fašismem, začaly do našeho města prosakovat informace,

že se u Skočova, Bielska a Rybníku soustřeďují silné jednotky sovětského vojska.

Po manifestaci byla dočasně otevřena státní hranice mezi Českým Těšínem a Cieszyńem jinak prostupná pouze na základě příslušných povolení, přestože jsme byli bratrskými

národy. Celníci ani příslušníci Veřejné bezpečnosti nikoho nekontrolovali, a tak pouze na ten jediný den zde mohli lidé mezi oběma městy procházet bez propustek.

V červnu 1968 se tiskem šíří dotazy, proč není veřejnost informována o chystaném vojenském cvičení. Po

několika dnech je mlčení prolomeno a do novin se dostává noticka, že v červnu proběhne na území Polska společné velitelsko-štábní cvičení ozbrojených sil států Varšavské smlouvy. V následujících dnech začínají Českým Těšínem projíždět sovětská vojska, ačkoliv cvičení mělo

Stanovisko OV KSČ v Karvině ze dne 22. 8. 1968

„Okresní výbor Komunistické strany Československa v Karvině obrací se na všechny občany okresu, aby v této pro celý národ tak závažné chvíli zachovali klid a občanskou statečnost. Plně podporujeme stanovisko předsednictva ÚV KSČ všemu lidu Československé republiky, plně podporujeme ústavně zvoleného prezidenta republiky, Národní shromáždění, vládu ČSSR a ÚV KSČ v čele se soudruhům Dubčekem.“

začít až 20. června a skončit o deset dní později. Přesto všechno zde vojáci zůstávají i nadále, což vzbuzovalo velkou nevoli mezi občany města. Až 13. července se sovětská armáda začíná vracet. Průjezd první kolony čítající dvě stě vozidel (převážně sestávajících ze spojářů) skončil před třináctou hodinou, zbytek kolony projel do Polska ve večerních hodinách.

Na začátku byli zdrženliví i komunisté. Například stanovisko okresního orgánu KSČ v Karvině vyjádřilo napřed podporu prvnímu tajemníkovi strany Alexandru Dubčekovi, který se snažil prosadit „socialismus s lidskou tváří“. Program liberalizace nejen s důrazem na ekonomické uvolnění ve prospěch spotřebního průmyslu, ale především svobodu tisku, projevu, volného pohybu osob. Připouštěl už i možnost vícestranné vlády, tedy nejen komunistů. Dubček a další reformátoři byli však Sověty zadrženi a internováni.

Závory zvedli hodinu před půlnocí

V úterý 20. srpna kolem tříadvacáté hodiny polští pohraničníci zvedli pro vojsko závory na mostech Družby a Přátelství. Předtím již křižovaly Cieszyn tanky, obrněné transportéry a nákladní vozy armády SSSR. Následně celá kolona projíždí hraničním městem směrem na Frýdek-Místek, Karvinou a Ostravu. Část konvoje se zastavila u nemocnice a další na mosteckém kopci, kde děla zaujala palebné

postavení. Průjezd naším městem řídili sovětské regulovčí se samopaly na zádech. Sověti obsadili nádraží a poštu. Podle svědků vojáci stříleli ze samopalů do vzduchu. Telefonické spojení s okolním světem bylo přerušeno. Vojáci lidem na jejich dotazy sdělovali, že k nám přijeli rozdrtit kontrarevoluci.

Vojenská vozidla byla označena tzv. invazními pruhy. Tyto pruhy bílé barvy na kapotách obrněnců a ostatních vozidel měly zabránit případné palbě spřátelených jednotek. V tehdejší době totiž v Československu byla ve výzbroji stejná technika jako v ostatních členských státech Varšavské smlouvy, a tak v případě protiútoku Československé armády by okupační jednotky měly problémy rozlišit nepřítele od spojence.

V ranních hodinách 21. srpna se naši občané z rozhlasu dozvěděli, že státní hranici překročila nejen sovětská vojska, ale i jednotky armád NDR, Polska, Bulharska a Maďarska. Vláda pak vydala prohlášení, v němž se obrátila na všechny občany republiky k zachování rozvahy a žádala okamžitý odchod armády pěti států Varšavské smlouvy z našeho území.

Protesty u nás i v zahraničí

Několik stovek hesel proti okupaci bylo namalováno našimi občany na výklady obchodů, vagóny, autobusy a nákladní vozy. Přes sto lidí demonstrovalo na Revoluční (dnes Hlavní) ulici, a to nejrůznější formou, proti

hlídkám, které zajišťovaly most. Nesouhlas se obrátil i proti polským turistům, kteří se auty vraceli do Polska, několik vozů bylo poškozeno. Protestů se především účastnili mladí lidé, kteří – jak tvrdil tehdejší stranický tisk (jiný nevycházel) – byli ovlivnění štvavým vysíláním Českého rozhlasu a televize.

Proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy na naše území protestovali občané i v jiných zemích, také v sousedním Polsku, kde komunisté násilně potlačili o půl roku dříve březnové manifestace. Poláci se tehdy inspirovali snahou o politické uvolnění v Československu a Dubčekovou politikou. Oproti tomu v Polsku vládl „komunistický beton“, Wladyslaw Gomułka se ostře stavěl proti liberalizaci systému.

Nejznámější je protest osmi státních sovětských občanů 25. srpna na Rudém náměstí v centru Moskvy a sebeobětování Ryszarda Siwiece na protest proti účasti Polska na okupaci na varšavském Stadionu Desetiletí 8. září, který svým činem o několik měsíců předběhl Jana Palacha. V Českém Těšíně polští spoluobčané také malovali hesla jako „Do domu Rosjanie“ a „Gomułka morderca“.

Dne 23. srpna v pravé poledne zazněly na dvě minuty sirény, klaksony automobilů a houkání vlaků oznamující generální stávkou. Překvapení sovětsí vojáci dle dobových zdrojů naskákali do bojových vozidel a za-

ujali bojové postavení. Situace ve městě se začala zklidňovat až 26. srpna po ukončení jednání našich vládních představitelů v Moskvě.

Vojenský štáb na radnici a u hasičů

Zatímco v roce 1945 si vojenský velitel města vybral zdejší hotel Piast, o 23 let později to bylo jinak. Dne 2. září 1968 byli představitelé Českého Těšína požádáni o uvolnění místnosti na radnici pro sídlo sovětského vojenského velitele města a jeho štáb, který zde řídil logistiku transportů sovětských vojsk projíždějících přes Těšínsko do Polska a zpět. Pro tyto účely dostali k dispozici velkou zasedací místnost. Ve dvoře radnice stály dva pancéřové vozy s kulomety, před vchodem hlídkovala sovětská vojenská stráž. Velitelem posádky byl major Vladimír Karpovič Horbikov. Dne 5. září byly štáb a obrněná technika převeleny do požární zbrojnice a na radnici zůstal pouze vojenský velitel. Sovětská vojska zůstala v Českém Těšíně do 26. října 1968, pak se přesunula do Frenštátu pod Radhoštěm, kde byla do roku 1990 velká posádka sovětských vojsk čítající tři tisíce důstojníků a vojáků (především tankistů a dělostřelců), kteří zde žili i se svými rodinami.

**MILAN ČIERNÝ, S POUŽITÍM
DOKUMENTŮ ULOŽENÝCH VE
STÁTNÍM OKRESNÍM ARCHIVU
KARVINÁ**

ARCHIVNÍ FOTO | MUZEUM TĚŠÍNSKA

A FOTOPOLSKA.EU

Podle knihy Prokopa Tomka a Ivo Pejčocha z Vojenského historického ústavu zahynulo v období mezi srpnem 1968 a datem odchodu sovětských vojsk z ČSFR v roce 1991 celkem 402 československých občanů. Jen v období od srpna do prosince 1968 to bylo 135 obětí. Mluvíme zde nejen o obětech střelby ze srpnových dnů 1968, ale také o těch, kteří později zahynuli například v důsledku dopravních nehod způsobených okupačními vojsky.

Úřední zpráva

Včera, dne 20. 8. 1968, kolem 23. hod. večer překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí prezidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a těchto orgánů.

Z Českého Těšína až k dalekým protinožcům

Před 38 lety započala australská anabáze českotěšínského rodáka Bronisława Jasiczka.

Po roce 1968, kdy skončily veškeré naděje realizovat tzv. socialismus s lidskou tvář, se mnoho lidí odhodlalo k emigraci. Z Českého Těšína jich také nebylo málo, skončili snad na všech kontinentech. Jedním z nich byl Bronisław Jasiczek, syn slavného polského básníka, novináře a činitele polské menšiny na Těšínsku.

Celá rodina byla šikanována

První takový podnět či rozhodnutí opustit vlast se dostavil 21. srpna 1968 ráno. Bylo mi 15 let. Plánovali jsme s kluky od sousedů, že si ráno půjdeme do Polska nakoupit nějaké mléčné bonbóny (krówki). Ráno jsem čekal zbytečně – nikdo nepřišel.

Z okna jsem vyhlížel na náměstí kamarády, ale toho rána tam byl podezřelý zmatek. Vyšel jsem ven a rozhlížel se, co se to vlastně děje, lidi mi jen za běhu krátce odsekli: „Válka - Rusi jsou tady - ty ale máš tvrdé spaní...!“

Politická situace, která po těch událostech nastala, způsobila, že naše rodina byla kulturně i sociálně izolována. Otce za jeho veřejné projevy nesouhlasu s okupací vyhodili z práce, vyloučili ze Svazu československých spisovatelů, zakázali mu publikovat a zároveň zapsali jména naší rodiny do tzv. černé knihy.

Otec nakonec dostal práci v tiskárně jako korektor, ovšem bylo to bez souhlasu místních komunistických pohlavářů. Nakonec jej tam nechali, ale jen za poloviční mzdu.

Každodenní život se stal zápasem s realitou. Bezmocně jsme čelili šika-

Jasiczek na Harbour Bridge, prý nejkrásnějším mostě světa, za ním slavná Opera v Sydney. Nápis na triku odkazuje na firmu, kterou u protinožců založil.

ně, které s nám od místních kariéristů dostávalo. Se škodolibou radostí se ani nesnažili na nic vymlouvat. Jediným vysvětlením bylo: „Protože jste Jasiczek...“

Smuteční hosty na pohřbu sledovala StB

V roce 1976 otec po krátké nemoci zemřel. Dokonce v den pohřbu jsme měli doma návštěvu Státní bezpečnosti. Z pohřbu se stala menší manifestace. Lidé, kteří měli tu odvahu a odhodlali se vstoupit do

kostela, byli sledováni agenti StB. Přesto v kostele nebylo volného místa. Sjeli se lidé ze širokého okolí, i z Polska...

Takový život nepřináší nic dobrého, nemá žádné lidské či sociální hodnoty. Začal mne ovládat pud sebezáchovy. Ať už to bylo správné, či ne, byl to můj pohled na situaci, jakou prožívala naše rodina. A já viděl jen jedno řešení – emigraci.

Dnes vím, jak naivní plány jsem si tehdy připravil. Ovšem co se dá očekávat od mladého, osudem zklamaného kluka. Rozhodl jsem se pro západní Německo, kde jsem měl kamarádku Ninu Hagen. Nina byla svého času vzrůstající punková zpěvačka. Měl jsem na ni kontakt i adresu. Tam jsem chtěl začínat. Nad plánem B jsem nepřemýšlel – prostě vsadil jsem vše na jednu kartu, a muselo to projít.

Rozhodl jsem se přestěhovat do Prahy, uskutečnit své úmysly z hlavního města.

Najít si práci a pak koupit zájezd do Jugoslávie. Ve stovčatě jsem prodal své hudební vybavení. Jako člen Pragokonzertu jsem byl příliš hudebně angažován a prodej nástrojů v Těšíně by vyvolal nechtěnou pozornost StB. Našel jsem si práci v samoobsluze v Pařížské ulici. Kousek dál byla budova Čedoku. Tam jsem si koupil zájezd, a nakonec se stalo i to neuvěřitelné! Dostal jsem i výjezdní

doložku, bez níž se tehdy nemohlo vycestovat!

Nadešel čas se rozloučit s maminkou. Sestře jsem raději nic neřekl, bál jsem se emocí. Jak se rozloučit s mámou, když člověk ví, že už se nevrátí? Hrdlo se mi svíralo, když jsem ji opouštěl v předsíni našeho bytu.

Maminku jsem živou viděl naposledy

Vyrazil jsem za tmy přes náměstí směrem k nádraží a v zádech jsem cítil matčin smutný pohled, jak stála v okně za záclonou. Rychlík do Prahy jsem stihl, ale ten zpáteční, abych svou matku uviděl ještě jednou živou, ten už ne.

Konečně nadešel den zájezdu... V květnu 1980 jsme odjžděli z Prahy autobusem do Jugoslávie, ale já jsem měl rozpolcené myšlenky. Stále jsem musel být na pozoru. Žádné emoce. Ještě jsme nepřekročili hranice, ještě nemám vyhráno. Pro jistotu jsem si nebral vůbec nic, co by mohlo nasvědčovat mému úmyslu. Žádné větší zavazadlo, dokumenty, fotografie či památky, dokonce žádné větší peníze. Jako bonus jsem měl schovaných 30 západoněmeckých marek. I toho jsem se bál. Stále jsem si myslel, že mne na hranici stejně z autobusu vytáhnou, že to vše je jen taková krutá hra.

Celou cestu jsem měl před očima matku, rodinu a mé drahé město

Bronisław Jasiczek je synem básníka a literáta Henryka Jasiczka (1919-1976). Jeho sestra Danuta Palowská žije dodnes v Českém Těšíně.

„Svým dílem Henryk Jasiczek patří do polské literatury, ovšem z hlediska územního, jako představitel polské tvůrčí obce působící na českém Těšínsku, patří plným právem do kulturní sféry České republiky a bývalého Československa,“ napsal literární kritik Libor Martínek.

Během války byl členem odbojové skupiny Tempo a redigoval konspirační časopis Naprzód.

Podle Martínka byl těšínským patriotem, odpovědným redaktorem Głosu Ludu, publikoval ve Zwrotu a v dalších periodikách. Jeho básně vycházely i v češtině. Po roce 1957 za odmítavé postoje proti komunistickému režimu mu bylo zakázáno publikovat doma i v zahraničí. Nesměl vycestovat ani do Polska, za matkou.

Po jeho smrti nesměl vyjít nekrolog, a to ani v sousedním Polsku. Jeho přátelé cenzuru obelstili tím, že veřejnost informovali o smrti Wiktora Rabana – to byl jeho pseudonym z protinacistického odboje.

Český Těšín. První zastávka byla v Bratislavě. Maďarsko jsme projeli bez problému, jen jsme museli odevzdat průvodkyni pasy, které nám už nevrátila. To byl obrovský problém. V Zadaru jsme nastoupili na trajekt směr ostrov Malí Losinj. Po plavbě nás ubytovali v hotelu Cikat, ale pasy jsme zpět nedostali. Snažil jsem se vedoucí přesvědčit, aby mi pas vrátila, že chci navštívit známé na pevnině, což razantně odmítla a jako doklad mi vydala hotelovou kartu, což mi bylo k ničemu.

Dny ubíhaly a přišel den návratu a já se pevně rozhodl, že se do Československa již nevrátím.

První noc jsem prospal v lese

Před nástupem na trajekt jsem vyhlížel auta pouze s řidičem, bez pasažérů. Náhoda tomu chtěla a objevilo se auto s německou SPZ. Řidiče jsem na palubě nenápadně oslovil, jestli na mne počká po vyloďení na pevninu. Byl vystrašený, ale nakonec souhlasil. Ihned po přistání vyběhám jako první z lodí a hledám útočiště v nedaleké taverně, odkud z okna pozorují, co se bude dít.

Kolem našeho autobusu panoval zmatek. Mysleli, že jsem se utopil. Utíkal jsem do kopce, kde čekal německý řidič. Po cestě mne napadlo raději vyměnit auto, aby mne nenásledli. Šel jsem na stopa, ale brzy jsem toho nechal, protože co kdyby jel náš autobus? Odebral jsem se v slzách do lesa, kde jsem vystresován a vysílen nakonec usnul.

Ráno jsem se vrátil k silnici. Měl jsem štěstí, zastavilo mi auto a dostal jsem se i k pobřeží. Ani jsem netušil, kde jsem. Dal jsem se do řeči s místními lidmi. Vyměnili mi mé západní marky za dináry, za které jsem si koupil jídlo. Musel jsem se dostat co nejrychleji do Záhřebu a pak snad přes Itálii do Německa.

Dne 13. června 1980 jsem se po strastiplné cestě dostal konečně do Záhřebu. Na německé ambasádě mne bez pasu odmítli, na americké taktéž. Jen na bráně mi pracovník ostrahy poradil, ať jedu do Bělehradu (tehdy to bylo hlavní město Jugoslávie) a zkusím UNICEF. Itálii mi rozmluvil.

Dlouhých 480 km do Bělehradu se mi podařilo urazit stopem za jediný den. Měl jsem štěstí na mladé jugoslávské řidiče, kteří se nebáli

šlápnout na plyn. Na vlakovém nádraží jsem provedl osobní hygienu, dal si pivo a opět housku se salámem. K noclehu mi musela postačit lavička v parku.

Ráno se mne v budově UNICEF ujal a zaevidovali Olga s Vladem. Pokud vše dobře dopadne, mohu dostat provizorní pas, a tak budu moci požádat o azyl do Kanady, USA nebo Austrálie. Také jsem dostal pokoj v hotelu Astoria se skromnou stravou. Cítil jsem se konečně jako člověk.

Prý jsem špión, žádný emigrant

O azyl jsem nežádal sám, byli zde Slovák, Bulharka, Pákistánec, Rumuni s dětmi, manželé z Kojetína a Polák Janusz. Dostali jsme varování, že se po městě pohybují i agenti StB a KGB, kteří unášejí přímo z ulice lidi, co se rozhodli opustit „to nejlepší politické zřízení na světě“. Brali jsme to velmi vážně a snažili jsme se být velmi opatrní.

Další dny probíhaly zdravotní prohlídky a nakonec přišly policejní výslechy. Je jasné, že bez pasu se člověk může vydávat za kohokoliv a v tom směru byl výslech i veden. Vyšetřovací kolečko trvalo několik dní. Nejdříve samé všeobecné otázky, usmívali se, vyjadřovali sympatie,

ale poslední den mi sdělili, že nejsem žádný utečenec a budu vydán zpět do Československa. Reagoval jsem velmi emotivně a přemýšlel jsem, že raději vyskočím z okna, ale do vězení v ČSSR nepůjdu. V jejich očích jsem byl špión, protože hovořím několika jazyky a umím morseovku.

Nakonec mi přece azyl udělili. Jako svou novou zemi jsem si vybral Austrálii. Australská ambasáda se nám postarala o letenky a odvezli nás na letiště. Konečně pasová kontrola a nastoupili jsme do letadla. Všichni byli velmi nadšení, jen já myslel na svou ovdovělou maminku. Chtěl jsem jí pomáhat někde z Evropy, a místo toho letím za oceán.

Maminku jsem už nikdy nespatriil, zemřela před listopadem 1989 a na pohřeb mi byl komunistickou vládou zamítnut příjezd do vlasti. Dnes je tomu 38 let, co jsem odjel do Austrálie.

Od Forda k fotbalové lize a šití rukavic

Po šesti měsících v centru pro emigranty a kurzu angličtiny jsem získal práci u Forda jako inspektor kvality. Začátky byly velmi těžké. Nikdo mi nepodal pomocnou ruku, navíc se dostavila nemoc, kvůli níž jsem přišel o zaměstnání. Štěstí mi postavilo do cesty mou nynější manželku, rodačku z Československa, a společně jsme ty neradostné začátky přežili. Naskytla se nová práce ve výrobě motorových člunů, pak jsem pracoval na testování ponorek.

Mým velkým koníčkem byl a je fotbal – hrával jsem ho už na československém hřišti u Olzy. V Londýně jsem získal trenérskou licenci a začal trénovat malé australské fotbalové kluby. Mým svěřencům se dařilo tak, že později přišla nabídka z australské nejvyšší fotbalové ligy NSL. Dnes se věnuji v Austrálii italskému klubu APIA Leichhardt Tigers, aktuálně jsme nasazeni jako 9. nejlepší klub na našem kontinentu.

Kromě toho jsem založil firmu na výrobu brankářských rukavic Geronimo. Mám dospělého syna Briana, který reprezentuje i Českou republiku v Rugby League. Přes všechny útrapy, které se mé rodině dostalo od komunistických úřadů i funkcionářů, Český Těšín zůstal v mém srdci navždy. Nedávno jsem si zde koupil malý pozemek a chci si zde postavit dům, kde bych trávil část svého důchodu.

ZE VZPOMÍNEK BRONISŁAWA JASICZKA VOLNĚ ZPRACOVAL MILAN ČIERNÝ

Z levé strany syn Jasiczkovy sestry Marek Palowski (dnes stomatolog), máma Marie Jasiczkowa, nejstarší synovec Roman Palowski, sestra Danuta vdaná Palowská a táta Henryk Jasiczek. Nejmladší synovec, dnes obvodní lékař ve Svibici, Marian Palowski ještě nebyl na světě.

FOTO | ARCHIV BRONISŁAWA JASICZKA

těšínské toulky minulostí

Mimořádný tisk ke stému výročí vzniku Československé republiky

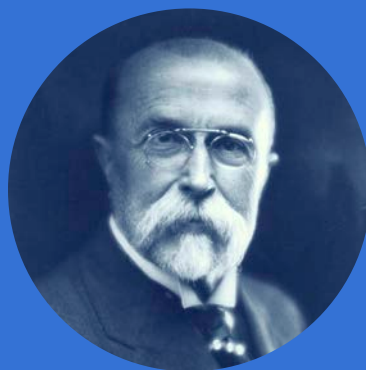
Vydalo: Město Český Těšín, nám. ČSA 1/1, 737 01 Český Těšín, IČO 00297437. Šéfredaktorka: Mgr. Dorota Havlíková.

Redakční rada: Ing. Vít Slovák, Mgr. Stanislav Folwarczny, Mgr. Gabriela Hřebačková.

Grafická úprava: David Stypka. Tisk: Finidr, s.r.o.

Foto na titulní straně: Ze sbírky Doroty Havlíkové

Ve formátu PDF je tisk dostupný na stránkách www.tesin.cz

1918 ZA ČESKOSLOVENSKO 2018

PROGRAM

**MASARYKOVY SADY, ČESKÝ
TĚŠÍN, 28. 9. 2018**

10.00

**SLAVNOSTÍ AKT U POMNÍKU TGM
ÚČINKUJÍCÍ V KOSTÝMECH
PRO VEŘEJNOST, VOLNÝ VSTUP**

**NÁMĚSTÍ ČSA, ČESKÝ TĚŠÍN
28. 9. 2018**

15.00–18.00

**UKÁZKA VOJENSKÉ TECHNIKY
ÚČINKUJÍCÍ V KOSTÝMECH
PRO VEŘEJNOST, VOLNÝ VSTUP**

**NÁBŘEŽÍ, SIKORŮV PARK
ČESKÝ TĚŠÍN**

SRPEN–ŘÍJEN

**PANELOVÁ VÝSTAVA
KE 100. VÝROČÍ VZNIKU ČSR**

**ARCHEOPARK CHOTĚBUZ-PODOBORA
29. 9. 2018, VOLNÝ VSTUP**

- **9.00–12.00**

DOBOVÉ ČESKOSLOVENSKÉ OZBROJENÉ SLOŽKY

- **9.00–17.00**

FILMY S VÁLEČNOU TEMATIKOU

- **11.00–12.00**

KOMENTOVANÁ DOBOVÁ MÓDNÍ PŘEHLÍDKA

- **9.00–17.00**

VÝSTAVA PRVOREPUBLIKOVÁ ŠKOLA

**MUZEUM LEHKÉHO OPEVNĚNÍ CHOTĚBUZ
29. 9. 2018, VOLNÝ VSTUP**

- **9.00–12.00**

PROHLÍDKA VOJENSKÉHO OPEVNĚNÍ

- **15.00–16.00**

DOBOVÁ BOJOVÁ UKÁZKA